

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

HYVÄÄ JÄLKEÄ – JÄLKIHUOLTO SIIRTYMÄNÄ JA AIKUISTUMISEN TUKENA UUDISTUVASSA PALVELUJÄRJESTELMÄSSÄ

Hankkeen loppuraportti

31.1.2024

Riikka Korkiamäki

Tuija Eronen & Johanna Hedman & Tuija Pakarinen &

Auli Pohjolainen & Saara Saukkola & Elina Stenvall & Pirjo Turtiainen &

Nina Vanhatalo & Tarja Vierula & Niina Vuoristo

Sisällys

Tiivistelmä	
1 Johdanto	4
2 Käsitteellinen viitekehys	6
2.1 Jälkihuolto tutkimuksen kontekstina	6
2.2 Siirtymä sijaishuollosta aikuisuuteen ja jälkihuollon tuki	7
2.3 Tunnustussuhdeteoriat	8
3 Tutkimusasetelma	10
3.1 Hankkeen tavoitteet	10
3.2 Hankkeen toteutus	11
3.3 Aineistot	15
3.4 Tutkimusetiikka	19
4 Tutkimustulokset	22
4.1 Sattumanvarainen jälkihuolto	22
4.2 Tunnustavien ihmissuhteiden merkitys nuorelle	24
4.3 Perhehoito itsenäistyvän nuoren jälkihuollossa	25
4.4 Tunnustavan jälkihuoltotyön käytännöt ja kamppailut	26
4.5 Jälkihuolto: monenlaisten nuorten tukemista pienin ja henkilökohtaisin suhtein	28
4.6 Kehittämispajat: Myönteinen tunnistaminen jälkihuoltotyössä	30
5 Yhteenveto ja suositukset	32
5.1 Tutkimuksen tavoitteisiin vastaaminen	32
5.2 Poliittikasuosituks	35
5.3 Hankkeen tuotokset lueteltuna	37
Lähteet	43

TIIVISTELMÄ

Sosiaali- ja terveysministeriö myönsi kesällä 2021 Tampereen yliopistolle valtionavustuksen (Yliopistotasaisen sosiaalityön tutkimusrahoitus) *Hyvää jälkeä - Jälkihuolto siirtymänä ja aikuistumisen tukena uudistuvassa palvelujärjestelmässä* -tutkimushankkeen toteuttamiseen (VN/13866/2021). Hanke toteutui ajalla 1.9.2021–31.12.2023. Konsortiohankkeen hallinnoijana toimi Tampereen yliopisto ja tutkimuksen vastuullisena johtajana professori, YTT Riikka Korkiamäki. Hankkeen osatoteuttajina toimivat Savonia Ammattikorkeakoulu (osahankkeen vastuuhenkilö, yliopettaja, YTL Pirjo Turunen) ja SOS-Lapsikylä (osahankkeen vastuuhenkilö, ehkäisevän työn johtaja, HT Elina Stenvall).

Hyvää jälkeä -hankkeessa tutkittiin lastensuojelun jälkihuoltoa keskittyen sijaishuollosta aikuistuvien ja itsenäisempään elämään siirtyvien nuorten ja heitä tukevien aikuisten kokemuksiin. Tutkimuksen tavoitteena oli nuorten, jälkihuollon ammattilaisten sekä perhehoitajien kokemusten kuuleminen ja tunnustaminen, ja sen pohjalta näkemyksen muodostaminen toiminnan kehittämisen mahdollisuuksista ja edellytyksistä. Hanke toteutui moniäänisellä tarkastelulla (nuoret, perhehoitajat, ammattilaiset, palvelujärjestelmä) sekä hyödyntämällä tutkimusmenetelmiä, jotka tavoittavat jälkihuoltokokemusta eri intensiteetein (kysely, etnografiset menetelmät, työpajatyöskentely, hallinnollisten kehittämisprosessien seuranta).

Hankkeen käsitteellinen kehys rakentui sekä jälkihuollon tarkastelusta siirtymänä että nuorten kohtaamisen ja position tarkastelusta palvelujärjestelmässä tunnustusteoreettisesta näkökulmasta. Hankkeessa pyrittiin valtakunnallisen tason tiedontuotantoon (makrotaso) monipaikkaisen ilmiöiden kokemuksellisella ymmärtämisellä (mikrotaso). Hankkeen laaja ja monimuotoinen/monipuolinen aineisto muodostui 1) jälkihuollosta kokemusta omaaville tai jälkihuoltoon oikeutetuille nuorille suunnatusta verkkokyselystä, 2) tunnustavasta etnografiasta nuorten kanssa (nuorten yksilöhaastattelut sekä tutkijoiden kirjoittamat havainto- ja reflektiopäiväkirjat), 3) jälkihuollosta itsenäistyvien nuorten kirjeistä, 4) perhehoitajien ja perhehoidossa olevien nuorten digitaalisista päiväkirjoista, 5) jälkihuollon ammattilaisille järjestetyissä eläytymismenetelmää hyödyntäneissä työpajoissa tuotetusta aineistosta, 6) ammattilaisten parissa sijais- ja jälkihuoltoyksiköissä tuotetusta etnografiasta (ammattilaisten yksilöhaastattelut, asiakasneuvottelut, työntekijöiden keskinäiset neuvottelut) sekä 7) ammattilaisten ja nuorten yhteiskehittämistyöpajojen aineistosta.

Hankkeen keskeiset tulokset kertovat jälkihuollon sattumanvaraisuudesta, tunnustavien ihmissuhteiden merkityksestä nuorelle, perhehoidon tehtävästä itsenäistyvän nuoren jälkihuollossa, tunnustavan jälkihuoltotyön käytännöistä ja kamppailuista. Tulokset kertovat myös ihmissuhteiden pysyvyyden ja jatkuvuuden, yhdenvertaisuuden, oikein tunnustamisen ja vastavuoroisuuden tärkeydestä sekä siirtymävaiheen merkityksellisyydestä ja nuorten heterogeenisyydestä. Tulosten perusteella laaditut politiikkasuositukset korostavat 1) pysyvien, luottamuksellisten ihmissuhteiden varmistamista siirtymätilanteessa, 2) yksilöllisten tarpeiden huomioimista sekä 3) pitkäkestoista, monialaista aikuistumisen tukemista. Sijaishuoltotaukaiset nuoret ovat oikeutettuja saamaan yhteiskunnalta erityistä tukea, ja heidän keskinäistä yhdenvertaisuuttaan tulisi edistää valtakunnallisesti siten, että (4) jälkihuoltopalvelujen järjestämisestä hyvinvointialueilla ja niiden käytännön toteuttamisesta säädetään tarkemmin huomioiden erityisesti palveluiden monialaisuus, ihmissuhteiden jatkuvuus sekä rinnalla kulkeva tuki.

1 Johdanto

Lastensuojelun jälkihuollolla tarkoitetaan tarpeiden mukaista sijaishuollon tai pitkäaikaisen avohuollon sijoituksen päättymisen jälkeistä kokonaisvaltaista tukea. *Hyvää jälkeä – Jälkihuolto siirtymänä ja aikuistumisen tukena uudistuvassa palvelujärjestelmässä* -hanke on syntynyt tarpeeseen kuulla ja tunnustaa nuorten ja heidän kanssaan toimivien aikuisten kokemuksia jälkihuollosta, ja sen pohjalta muodostaa näkemys toiminnan kehittämisen mahdollisuuksista ja edellytyksistä. Hankkeessa on keskitytty tutkimaan sitä lastensuojelulain mukaista jälkihuoltoa (LSL 417/2007, 75–76 §), jota tarjotaan nuorelle silloin, kun pitkäaikainen sijoitus perheessä, perhekodissa tai laitoksessa päättyy nuoren täyttäessä 18 vuotta. Tutkimuksen ulkopuolelle on tällöin jäänyt nuorempien sijoitettuna olleiden lasten sekä yksin maahan tulleiden turvapaikanhakijoiden jälkihuolto.

Täysi-ikäistyville nuorille tarkoitetun jälkihuollon ajatellaan kompensoivan sellaista aikuistumisen ja itsenäistymisen tukea, jota vanhempien yleensä oletetaan antavan nuorille. Se voi sisältää asumiseen, työhön, toimeentuloon, sosiaaliseen ja psyykkiseen toimintakykyyn, terveyteen tai koulutukseen liittyvää tukea yksilöllisen asiakassuunnitelman mukaisesti. Se voi olla jotakin näistä tai kaikkea tätä riippuen esimerkiksi siitä, mitä nuori tarvitsee, on valmis ottamaan vastaan, ja millaisia tukimuotoja palveluvalikossa on tarjolla. Nuorilla on lastensuojelulain mukainen oikeus jälkihuoltoon, mutta ei velvollisuutta sen vastaanottamiseen.

Jälkihuoltoa on kehitetty Suomessa viime vuosina valtakunnallisesti ja paikallisesti, mutta kattava jälkihuoltoa eri menetelmin ja erilaisista näkökulmista tarkasteleva tieteellinen tietopohja on puuttunut. Esimerkiksi käytännön haasteista, toimivista käytännöistä ja niiden organisatorisista reunaehdoista ei ole ollut riittävästi tietoa. Varsinkin itsenäistyvien nuorten ja heidän kanssaan jälkihuollon institutionaalista tehtävää toteuttavien aikuisten arkisiin, elettyihin kokemuksiin pohjautuvaa tietoa on edelleen vähän. Tietoa tarvitaan paitsi haasteista ja ongelmista myös siitä, miten jälkihuolto toimii, mikä siinä on hyvää ja mitä voitaisiin tehdä entistä paremmin.

Nuoret, aikuiset ja palvelujärjestelmä katsovat jälkihuoltoa eri näkökulmista. Kattavamman tietopohjan rakentamiseksi jälkihuoltoa onkin sekä tarpeen tarkastella eri suunnista että rakentaa toimivia kumppanuuksia muiden jälkihuoltoa tutkivien ja kehittävien organisaatioiden kanssa. *Hyvää jälkeä* -tutkimus toteutui moniäänisenä tarkasteluna. Hankkeessa tutkimuksen kohteena olivat jälkihuoltoon oikeutettujen nuorten sekä heidän kanssaan toimivien perhehoitajien ja ammattilaisten näkökulmat. Koko tutkimushankkeen ajan on tehty kiinteää ja vastavuoroista yhteistyötä jälkihuoltoa toteuttavien ja kehittävien organisaatioiden (kunnat, hyvinvointialueet, järjestöt, THL sekä useat muut jälkihuoltoa kehittävät hanketoimijat) kanssa. Näin palvelujärjestelmä ja sen muutokset mahdollisuuksineen ja reunaehtoineen on tullut huomioiduksi sen lisäksi, että palvelujärjestelmä väistämättä ehdollistaa tutkimukseen osallistuneiden toimijoiden kokemuksia ja kuvauksia. Hankkeessa on myös pyritty hyödyntämään tutkimusmenetelmiä, jotka tavoittavat jälkihuoltokokemusta eri intensiteetein (kysely, etnografiset menetelmät, työpajatyöskentely). Hankkeen tavoitteena oli tuottaa valtakunnallisesti hyödynnettävää tietoa monipaikkaisen ilmiöiden kokemuksellisen ymmärtämisen kautta. Hankkeen kumppaniverkosto on kuvattu tämän raportin luvussa 3.2.

Hankkeen käsitteellinen viitekehys rakentui jälkihuollon tarkastelusta siirtymänä sekä tunnustussuhdeteoreettisesta näkökulmasta nuorten kohtaamisen ja heidän positionsa palvelujärjestelmässä tarkasteluun. Keskeistä oli ymmärrys sijaishuollosta aikuistuvan nuoren elämän tavanomaisista ja erityisistä piirteistä sekä niin nuoren kuin ammattilaisten tarve tulla tunnustetuksi yksilöllisissä, yhteisöllisissä ja yhteiskunnallisissa suhteissaan.

Hyvää jälkeä -hanke toteutui ajalla 1.9.2021–31.12.2023 Sosiaali- ja terveysministeriön rahoittamana (Yliopistotasaisen sosiaalityön tutkimusrahoitus, VN/13866/2021). Hanke toteutui konsortiohankkeena, jonka hallinnoijana toimi Tampereen yliopisto. Osatoteuttajia olivat Savonia Ammattikorkeakoulu sekä SOS-Lapsikylä. Hankkeen vastuullisena johtajana oli professori, YTT Riikka Korkiamäki. Hankkeen osatoteuttajina toimivat Savonia Ammattikorkeakoulu ja SOS-Lapsikylä. Savonia AMK:ssa osahankkeen vastuuhenkilönä oli yliopettaja, YTL Pirjo Turunen ja SOS-Lapsikylässä ehkäisevän työn johtaja, HT Elina Stenvall. Hankkeessa oli sen toteutumisen aikana vaihtelevin ajanjaksoin palkattuna seitsemän tutkijaa, tutkimusavustaja sekä hankkeen kehittämisosuudesta vastannut Turun Ammattikorkeakoulun edustaja ostopalvelusopimuksen kautta. Lisäksi hankkeeseen osallistui opinnäytteen tekijöitä Tampereen yliopistosta, Savonia AMK:sta, Turun AMK:sta ja Satakunnan Ammattikorkeakoulusta.

Tässä raportissa esittelemme ensin hankkeen käsitteellisen viitekehysten (luku 2), jonka jälkeen kuvaamme hankkeen toteutuksen ja tutkimusasetelman (luku 3). Kuvaamme tutkimustehtävän ja tavoitteet (3.1), tutkimuksen toteutuksen sekä (3.2) tutkimuksessa hyödynnetyt aineistot (3.3) ja niiden tuottamiseen ja käyttämiseen liittyvät keskeiset tutkimuseettiset seikat (3.4). Luvussa 4 esittelemme tutkimuksen keskeiset tulokset aineistoittain. Tutkimustuloksia on raportoitu yksityiskohtaisemmin artikkeleissa, jotka luettelemme luvussa 5.3. Julkaisut ovat nähtävillä myös hankkeen kotisivuilla <https://projects.tuni.fi/hyvaajalkea/>. Raportin lopussa (luku 5.2) esitämme tulostemme perusteella rakentuneet politiikkasuositukset.

Hankkeen päättyessä kiitämme lämpimästi kaikkia hankkeeseen osallistuneita nuoria, perhehoitajia, sosiaalityöntekijöitä ja ohjaajia sekä ammatillisia ja vapaaehtoisia tukihenkilöitä korvaamattomasta henkilökohtaisten kokemusten jakamisesta ja ajan löytämisestä tutkimukseen osallistumiselle. Kiitämme myös niitä kuntia, hyvinvointialueita ja järjestöjä, joiden arvokkaaseen jälkihuollon kehittämistyöhön olemme saaneet asiantuntijoina ja oppijoina osallistua. Monia yhteistyökumppaneita kiitämme vastavuoroisesta yhteistyöstä sekä yhdessä jaetuista ajatuksista ja päämäärästä. Kiitämme hankkeen ohjausryhmää merkittävistä keskusteluista, ja kollegoitamme Tampereen yliopistossa, Savonia AMK:ssa ja SOS-Lapsikylässä tuesta ja kiinnostuksesta. Sosiaali- ja terveysministeriötä kiitämme hankkeen rahoittamisesta.

2 Käsitteellinen viitekehys

2.1 Jälkihuolto tutkimuksen kontekstina

Lastensuojelun sijais- ja jälkihuolto tukee sijoitettuna olleiden nuorten siirtymää sijaishuollosta aikuisuuteen ja itsenäisempään elämään. Vaikka nuorten, sosiaalityöntekijöiden, sijaishuoltopaikan aikuisten ja syntymävanhempien oikeudelliset asemat muuttuvat nuoren täysi-ikäistyessä ja sijaishuollon päättyessä, yhteiskunnan vastuu nuoren aikuistumisen tuesta säilyy. Sijaishuollosta jälkihuoltoon siirryttäessä lainsäädäntö velvoittaa tekemään nuorelle asiakassuunnitelman, johon tulee kirjata nuoren sekä hänen kasvatukseensa ja hoitoonsa osallistuvien henkilöiden tuen tarve. Nuorella on oikeus saada jälkihuollon tukea ja palveluita, muttei velvollisuutta ottaa niitä vastaan. (Vierula ym. 2024.)

Oikeus jälkihuoltoon syntyy, kun lapselle tai nuorelle on järjestetty lastensuojelulain mukaista sijaishuoltoa, jonka perusteena on joko huostaanotto tai vähintään puoli vuotta kestänyt avohuollon tukitoimena järjestetty sijoitus. Lastensuojelulain uudistuksessa vuonna 2019 jälkihuoltoon oikeuttavaa ikäkautta pidennettiin, ja aikuistumisen tuesta tuli subjektiivinen oikeus kaikille jälkihuoltoon oikeutetuille 18–24-vuotiaille nuorille. Vuonna 2022 heitä oli 10 365. (Lastensuojelulaki 417/2007, 75§; Laki lastensuojelulain muuttamisesta 542/2019; THL 2023.) Ikärajan noston myötä jälkihuoltokentän toimijat ovat raportoineet uudenlaisista haasteista ja merkittävästä lisätiedontarpeesta koskien jälkihuollon piirissä olevaa uutta ikäryhmää. Kentän toimijoiden kanssa käytyjen keskustelujen perusteella muun muassa perheellistymiseen ja muihin ihmissuhteisiin sekä työelämään ja toimeentuloon liittyvät siirtymät ovat tulleet aiempaa tavanomaisemmaksi osaksi jälkihuoltoa. Vuonna 2023 jälkihuollon ikärajaa päätettiin kuitenkin laskea 25 vuodesta 23 vuoteen. Ikärajan laskemista perusteltiin ennen kaikkea Petteri Orpon hallituksen ohjelman mukaisilla talouden säästötarpeilla sekä painopisteen siirtämisellä ennaltaehkäisyyn ja nuorempien lasten parissa toteutettavaan lastensuojelutyöhön. Lisäksi esitettiin, ettei jälkihuollon hyödyistä yli 23-vuotiaille ole tutkimuksiin perustuvaa näyttöä. (Korkiamäki & Saukkola 2023.)

Jälkihuolto on lastensuojelulain mukaista palvelua, jonka kunta on perinteisesti voinut toteuttaa haluamallaan tavalla. Hyvinvointialueille siirtymisen jälkeen jälkihuollon sisällöstä ja järjestämisestä vastaa se hyvinvointialue, joka on vastannut lapsen sijoituksesta. Terveys- ja hyvinvoinnin laitos on hiljattain kartoittanut jälkihuollon palvelujen sisältöjä ja hallinnollisia organisointitapoja ja todennut, että jälkihuollon toteuttamisen järjestelyt ovat kirjavat (Hirschovits-Gerz ym. 2022). Suomessa lainsäädäntö antaa paljon harkintavaltaa sekä hyvinvointialueille että yksittäiselle sosiaalityöntekijälle nuorten tuen tarpeiden ja palveluiden määrittelyssä. Nuoret voivatkin olla eriarvoisessa asemassa palvelujen saatavuudessa, sillä nuorten saama tuki ja jälkihuollon toteuttamistavat vaihtelevat paikallisesti ja alueellisesti (emt.; STM 2019; Yliruka ym. 2020). Jälkihuollon ammattilaiset puolestaan ovat raportoineet palvelujärjestelmän rakenteellisista puutteista kuten haasteista monialaisessa yhteistyössä, nuorten pääsyssä mielenterveys- ja päihdepalveluihin sekä eri toimijoiden välisten roolien epäselvyydestä nuorten asioiden hoitamisessa. He pitävät tärkeinä pitkiä ja pysyviä asiakassuhteita, mutta esimerkiksi

työntekijöiden vaihtuvuus tuottaa haasteita jälkihuollossa olevien nuorten turvallisen aikuistumisen tukemiseen. (Hirschovits-Gerz ym. 2022, 67, 100; ks. Vierula ym. 2024.)

2.2 Siirtymä sijaishuollosta aikuisuuteen ja jälkihuollon tuki

Siirtymä nuoruudesta aikuisuuteen ja itsenäiseen elämään on haastava vaihe kenelle tahansa, ja aikuistuvat nuoret tarvitsevat monenlaista, niin lähiyhteisön kuin yhteiskunnan tarjoamaa, tukea. Ikävuosia 18–25 pidetään muotoutuvan aikuisuuden elämänvaiheena ja erilaisten kokeilujen aikana, jolloin on tavallista vaihtaa asuin-, opiskelu- ja työpaikkaa sekä parisuhteita. Tavanomaista on, että muotoutuvan aikuisuuden vaiheessa nuorilla on kuulumattomuuden tunteita, jotka liittyvät siirtymiseen nuoruudesta aikuisuuteen. Yhteiskunnallisten ja kulttuuristen odotusten ristipaineessa olevat nuoret tarvitsevat tukea valinnoilleen ja identiteettiensä kehittymiselle. Yleensä tätä tukea saadaan vanhempien, perheen, muun läheisverkoston ja ystävien lisäksi koulun kaltaisista yleisistä sekä joskus tarpeiden mukaisista erityispalveluista. Nuorten käytettävissä olevat resurssit, esimerkiksi lähiverkostoista saatu tuki, yksilökohtaisesti vaihtelevat mahdollisuudet sukkuloida palvelujärjestelmässä sekä palveluiden saatavuus ja laatu vaikuttavat tarpeiden ohella siihen, millaisiksi yksittäisten nuorten siirtymät aikuisuuteen rakentuvat. (Vierula ym. 2024.)

Sijaishuoltopaikasta lähtemisen ja siihen liittyvän itsenäistymisen on kuvattu tapahtuvan pikakelauksena muihin samanikäisiin nuoriin nähden. Sijoitetuilta nuorilta odotetaan usein ”pika-aikuistumista”, johon liittyy yhtäaikaisia ja yhtäkkisiä siirtymiä itsenäiseen asumiseen, taloudelliseen vastuuseen, parisuhteeseen, vanhemmuuteen, työelämään, palvelujärjestelmän sektorilta toiselle siirtymiseen ja kasvavaan oman elämän päätösvaltaan (Boddy ym. 2020; Paulsen ym. 2018). Vaikeasti hallittavaa tilannetta saattaa kuormittaa lisäksi epävakaa tausta, sijoituksen aikaisen henkilökohtaisen ja emotionaalisen tuen menetykset, lastensuojelutaustan luoma stigma sekä palvelujärjestelmän tunnistamattomuus sijaishuollosta itsenäistyvien nuorten erityistarpeita kohtaan (Höjer & Sjöblom 2014; Paulsen ym. 2018; Yliruka ym. 2020). Huostassa olleilla on todettu muita suurempi riski matalaan koulutustasoon, työttömyyteen, psyykkiseen sairastumiseen, varhaiseen vanhemmuuteen, tapaturmiin tai varhaiseen kuolemaan (Heino & Johnson 2010, 270). Saari ym. (2020, 262–263) esittävät, että sijoitettuna olleet nuoret ovat ryhmä, jossa ylisukupolvisen huono-osaisuuden todennäköisyys on huomattavan suuri. On kuitenkin tärkeä muistaa, että iso osa jälkihuoltonuoria pärjää elämässään hyvin (Bakketeig ym. 2020; Boddy ym. 2020; Boer & Coady 2006).

On selvää, että nuorten tilanteet ja tuen tarpeet vaihtelevat, mutta on myös todettu, että heidän saamansa tuki jakautuu epätasaisesti sekä laadullisesti että määrällisesti (esim. Paulsen ym. 2018; Yliruka 2020). Aiemmat tutkimukset (esim. Munford & Sanders 2020; Warming 2015) kertovat lisäksi, että sijoitettuna olevien nuorten tarpeet nähdyiksi, kuulluiksi ja kohdatuiksi tulemisesta jäävät puutteellisesti tunnistetuiksi ja tunnustetuiksi sijais- ja jälkihuollon siirtymävaiheessa. Kokemukset tunnustuksen saamisesta tai sen puutteesta ovatkin erittäin

merkityksellisiä niin nuoren nykyisyyden kuin tulevaisuuden kannalta. Siksi on korvaamattoman tärkeää tietää, millaisena arjen kokemuksena jälkihuoltovaihe nuoren elämässä ilmenee. Tämän tiedon me voimme saada vain nuorilta itseltään. (Vierula & Korkiamäki 2022.)

2.3 Tunnustussuhdeteoriat

Jälkihuoltoa kokeneiden nuorten mielestä hyvän jälkihuollon edellytyksiä ovat paitsi jonkinasteinen varmuus taloudellisesta toimeentulosta, erityisesti pysyvät, positiivisesti merkitykselliset emotionaaliset ihmissuhteet ja vakaa sosiaalinen tuki (Törrönen & Munn-Giddings 2018). Siirtymävaiheena jälkihuolto tarjoaa mahdollisuuden vaihtoehtoihin elämäntulkuihin (Brady & Gilligan 2020). Poikkeaminen deterministiseltä polulta on kuitenkin vaikeaa, jos lastensuojelutaustan tuottama leima ja matalat odotukset määrittävät sekä nuoren minuuden että ympäröivien ihmissuhteiden rakentumista (Korkiamäki & Gilligan 2020; Yliruka ym. 2020). Palvelujärjestelmän ja ammatillisen vuorovaikutuksen keskeinen haaste onkin, miten tunnustaa nuori erityisen tuen tarpeessa olevana ja palveluihin oikeutettuna jälkihuoltonuorena tunnustaen hänet kuitenkin ennen kaikkea niiden ominaisuuksien, kiinnostusten, suhteiden ja tarpeiden haltijana, jotka nuori määrittelee itselleen merkityksellisiksi (Korkiamäki ym. 2016). Nuorelle, puolestaan, mahdolliset aiemmat kielteiset palvelukokemukset ja negatiivisena kontrollina värityneet institutionaaliset kohtaamiset saattavat vaikeuttaa hyvää tarkoittavan ja ammatillisesti pätevän tuen tunnistamista (Korkiamäki 2013; Saari ym. 2020).

Tunnustussuhdeteoriat (*recognition theories*) tarjoavat välineen tarkastella nuoren minuuden, ammatillisen vuorovaikutuksen sekä yhteisöllisen ja rakenteellisen kontekstin välistä suhdetta. Teorian mukaan hyvinvoinnin katsotaan rakentuvan jatkuvasti käynnissä olevissa neuvotteluissa hyväksytyksi ja arvostetuksi tulemisesta (Honneth 1995; Taylor 1992). Tunnustuksen puute (*mis/nonrecognition*) edistää yhteiskuntien ja yhteisöjen syrjäyttäviä prosesseja (Taylor 1992; Bingham 2001). Vastavuoroisen tunnustamisen (*recognition*) kautta puolestaan on mahdollista ohittaa marginaaliasemaa tuottavia kulttuurisia identiteettejä ja yhteiskunnallisesti rakentuvia luokitteluja (Korkiamäki & Gilligan 2020). Myönteisen itsetunnon edellyttämää arvostusta ja hyväksyntää voi kokea vain tullessaan ymmärretyksi itseä aidosti luonnehtivien ominaisuuksien, ei automaattisten luokitusten tai yksin tekoihin kohdistuvan palautteen kautta (Kallio ym. 2015, 16; Korkiamäki & Gilligan 2020; Turtiainen & Hiitola 2019).

Axel Honnethin (1995) teoriassa tunnustamista tarkastellaan lähisuhteiden (emotionaalinen tuki ja hoiva), yhteisöjen (osallisuutta vahvistava solidariteetin kokemus) ja yhteiskunnan (institutionaalisten oikeuksien, toimijuuden ja kansalaisuuden kunnioittaminen) näkökulmista. Sijaisluollon kontekstissa emotionaalinen, sosiaalinen ja oikeuksien tunnustaminen onkin todettu merkittäväksi lasten ja nuorten resilienssiä vahvistavaksi tekijäksi (Warming 2015; Sirriyeh & Ni Raghallaigh 2018; Paulsen & Thomas 2017). Ammatillisten käytäntöjen näkökulmasta tämä merkitsee nuoren tuntemista, hänen näkökulmansa kyseenalaistamatonta tunnustamista sekä osallisuuden ja toimijuuden tukemista (ns. *myönteinen tunnistaminen*, ks. Häkli ym. 2018). Jälkihuollon kontekstissa kysymys on paitsi sukupolvien välisestä vastavuoroisesta kohtaamisesta myös nuoren yhteisöllisestä asemasta ja sen tunnustavasta ja siihen reagoivasta palvelujärjestelmästä. Häpeää, tunnustuksen kaippua ja kokemus väärin tunnustetuksi tulemisesta (*misrecognition*) ovat tutkimusten mukaan toistuvia haavoittuvassa asemassa olevien nuorten

esille nostamia kokemuksia palveluissa ja yhteiskunnassa (Munford & Sanders 2020; Paulsen & Thomas 2017; Warming 2018). Korkiamäki ja Gilligan (2020) esittävätkin, että nuorten tunnustaminen yksilö-, yhteisö- ja yhteiskuntasuhteissa tulisi ymmärtää nuorten parissa toteutettavan sosiaalityön keskeisenä periaatteena ja käytäntönä. Tämän edistäminen tutkimustiedon karttumisen kautta on ollut *Hyvää jälkeä* -hankkeen keskeisin tavoite.

3 Tutkimusasetelma

3.1 Hankkeen tavoitteet

Hyvää jälkeä -hankkeen tavoitteena oli tunnistaa ja ymmärtää itsenäistymistä ja aikuistumista tukevaan jälkihuoltoon osallistuvien nuorten ja ammattilaisten jälkihuoltokokemukseen vaikuttavia mekanismeja sekä toiminnan kehittämisen mahdollisuuksia ja edellytyksiä nuorten, työntekijöiden ja palvelujärjestelmän näkökulmasta. Hankkeen tavoitteena oli (1) osallistua kattavan jälkihuoltoa koskevan tietopohjan tuottamiseen sekä (2) rakentaa syvällistä ymmärrystä jälkihuollosta niin asiakkaiden, ammattilaisten kuin muiden keskeisten toimijoiden näkökulmasta. Hankkeen kehittämisosuuden tavoitteena oli (3) rakentuvan tutkimustiedon pohjalta yhdessä jälkihuollon osallisten kanssa suunnitella jälkihuoltoa tilanneperustaisesti huomioivaa ohjauskäytäntöä.

Tavoitteiden mukaisesti hankkeelle määriteltiin kolme osatehtävää:

(1) Kartoittaminen

Jälkihuollon nykytilan kartoittaminen ongelmien, haasteiden ja toimivien käytäntöjen näkökulmasta.

Tutkimussuunnitelmassa määriteltiin tavoitteeksi nykytilan kartoittaminen nuorten ja ammattilaisten kokemana sekä organisatoristen muutosten nykytilan selvittäminen. Hankkeen alkaessa kuitenkin selvisi, että samaan aikaan käynnissä ollut THL:n *Yhdessä aikuisuuteen – Elämässä Eteenpäin (YEE)* -hanke kartoitti jälkihuoltoa erityisesti ammattilaisten ja hallinnollisen muutoksen (siirtyminen kunnista hyvinvointialueille) näkökulmista (ks. Hirschovits-Gerz ym. 2022; 2023). Rinnakkaisten selvitystöiden sijaan päädyttiin siis tekemään hankkeiden välistä yhteistyötä kattavan valtakunnallisen tietopohjan kartuttamiseksi. Työnjaon mukaisesti *Hyvää jälkeä* -hankkeessa keskityttiin ymmärtämään pyrkivän tieteellisen tutkimustiedon tuottamiseen sekä toteutettiin nuorten kokemuksia kartoittava valtakunnallinen kyselytutkimus.

(2) Ymmärtäminen

Hyvän jälkihuollon edellytysten ymmärtäminen nuorten ja ammattilaisten kokemusten ja eletyn arjen näkökulmasta. Hyvällä jälkihuollolla tarkoitamme nuorten ja ammattilaisten käsitysten mukaisesti määrittyviä onnistuneita siirtymiä ja vastavuoroisesti tunnustavaa yksilön, yhteisön ja yhteiskunnan välistä vuorovaikutusta.

(3) Kehittäminen

Jälkihuollon kehittämisen tukeminen tunnistuen jälkihuolto monopolvisena ja usein ei-johdonmukaisena siirtymänä, joka perustuu vastavuoroiseen tunnustamiseen ja tilanneperustaisiin ohjauskäytäntöihin.

Näiden ensisijaisten tavoitteiden lisäksi hankkeessa pyrittiin (4) kehittämään nuoria ja ammattilaisia osallistavia tutkimus- ja yhteiskehittämisen menetelmiä. Lisäksi tavoitteena oli (5) tunnustussuhdeteorian soveltava kehittäminen huomioiden yhteisöllisen ja yhteiskunnallisen tunnustuksen ulottuvuudet sekä nuorten että heidän kanssaan toimivien aikuisten näkökulmista.

3.2 Hankkeen toteutus

Hanke käynnistyi syksyllä 2021 rekrytoimalla hankkeen tutkijat sekä laatimalla yhteistyösopimukset konsortiopartnereiden (Tampereen yliopisto, Savonia AMK, SOS-Lapsikylä) kesken sekä sopimus palvelun tuottamisesta Turun AMK:n kanssa. Hankkeen johtajina toimivat professori, YTT Riikka Korkiamäki (Tampereen yliopisto, hankkeen vastuullinen johtaja), yliopettaja, YTL Pirjo Turunen (Savonia AMK) ja ehkäisevän työn johtaja, HT Elina Stenvall (SOS-Lapsikylä). Hankkeen tutkijoina Tampereen yliopistossa ovat työskennelleet tutkija, YTM Saara Saukkola 1.9.2021–30.11.2023, tutkijatohtori, YTT Tarja Vierula 1.1.2022–31.8.2023 (osa-aik.), tutkijatohtori, YTT Tuija Eronen 1.1.2022–31.5.2023 (osa-aik), tutkimusavustaja, KM Nina Vanhatalo 20.9.2021–31.10.2023 (osa-aik.), väitöskirjatutkija, VTM Johanna Hedman 1.1.–31.5.2023 sekä tutkijatohtori, VTT Pirjo Turtiainen 18.9.–31.12.2023. Savonia AMK:n tutkijoina hankkeessa toimivat lehtori, YTT Auli Pohjolainen 1.9.2021–31.12.2023 (osa-aik.) ja lehtori, YTM Tuija Pakarinen 1.9.2021–31.12.2023 (osa-aik.). YTM Tuija Pakarinen aloitti tohtoriopinnot Tampereen yliopistossa 1.8.2022 osana *Hyvää jälkeä* -hanketta, ja VTM Johanna Hedmanin Helsingin yliopistoon tekemä väitöskirja toteutuu osin *Hyvää jälkeä* -hankkeessa. Hankkeen toimintaan koko sen ajan osallistui aktiivisesti myös lehtori, VTL Niina Vuoristo Turun ammattikorkeakoulusta, joka vastasi hankkeen kehittämistyöosuudesta. Hankkeen puitteissa on lisäksi laadittu pro gradu, amk ja ylempi amk -opinnäytetöitä Tampereen yliopistossa (Tanja Lehtonen, Tiina Tainio), Savonia-ammattikorkeakoulussa (Riikka Jurvainen, Marjo Kemiläinen, Miisa Niskanen & Janina Tikka), Satakunnan ammattikorkeakoulussa (Henriikka Nikander-Peiponen) sekä Turun ammattikorkeakoulussa (Ronja Rankonen, Ida Suomalainen & Nea Suominen).

Hankkeen tutkijat ovat toimineet tiiviissä yhteistyössä koko hankkeen ajan. Tampereen yliopiston tutkijatiimi on kokoontunut viikoittaisiin tiimpalavereihin ja Savonia-amk:n tutkijatiimi on kokoontunut yhdestä kolmeen kertaa kuukaudessa. Hankkeen koko tutkimusryhmä on kokoontunut säännöllisesti kerran kuussa niin sanottuihin Hyvää jälkeä -tiimi-iltapäiviin koko hankkeen ajan. Lisäksi lähes koko tutkimusryhmä on osallistunut hankkeen kaksipäiväisille yhteistyöpäiville Tampereella (2.–3.12.2021), Porissa (2.–3.6.2022), Kuopiossa (8.–9.12.2022), Helsingissä (25.–26.5.2023) ja Tampereella (16.–17.11.2023). Näiden säännöllisten tapaamisten lisäksi hankkeen tutkijat ovat kokoontuneet yhteen erilaisilla kokoonpanoilla tarpeen mukaisesti. Tällaisia tapaamisia oli runsaasti hankkeen käynnistysvaiheessa, aineistontuotannon prosesseihin, yhteiskirjoittamiseen sekä hankkeen loppuseminaarin järjestelyihin ja tulosten kokoamiseen liittyen.

Syksyn 2021 aikana hankkeelle avattiin kotisivut (ks. <https://projects.tuni.fi/hyvaajalkea/>) sekä rakennettiin aktiivisesti yhteistyöverkostoa sijais- ja jälkihuoltokentän ja tutkimuskumppaneiden kanssa. Marraskuussa 2021 järjestettiin avoin infowebinaari kentän tarpeista sekä hankkeen tavoitteista ja yhteistyömahdollisuuksista suhteessa niihin. Lisäksi yhdessä paikallisten yhteistyökumppanien (Porin kaupunki/ASPU-hanke, Porin Sininauha/Lissu Social Club, Tampereen yliopisto/Korona marginaaleissa-hanke) kanssa järjestettiin vuodenvaihteessa 2021–2022 viiden tapaamisen työpajasarja jälkihuollon yhteiskehittämiseksi sekä nykytilan ja kehittämis- ja tutkimustarpeiden ymmärtämiseksi. Verkostoitumistilaisuuksia, joissa esiteltiin hanketta ja suunniteltiin yhteistyötä pidettiin vuosien 2021–2022 aikana seuraavien tahojen

kanssa: THL/YEE-hanke, Porin kaupungin/Satakunnan hyvinvointialueen lastensuojelun sijaishuolto ja jälkihuolto sekä päihde- ja mielenterveyden vastualueet, Tampereen kaupungin/Pirkanmaan hyvinvointialueen lastensuojelun sijaishuolto, jälkihuolto ja perhehoito, Turun kaupungin/Varsinais-Suomen hyvinvointialueen jälkihuoltoyksikkö, Kuopion kaupungin/Pohjois-Savon hyvinvointialueen lastensuojelun jälkihuoltotiimi, Pohjois-Savon Lastensuojelun kehittämissyksikkö, Lapinlahden kunnan lastensuojelun sosiaalityö, Familiar Oy:n lastensuojelun jälkihuoltopalvelut, Iisalmen Nuorison tuki Ry INTRY, Vamos Kuopio, Satakunnan Tulevaisuuden SOTE-keskus -hanke, Ehjä ry, Pesäpuu ry, Porin Sininauha. Lisäksi hankkeen puitteissa on tehty tärkeää verkostoyhteistyötä jälkihuoltoa tai siihen läheisesti liittyviä ilmiöitä tutkivien ja kehittävien hankkeiden kanssa: *Yhdessä aikuisuuteen – Elämässä Eteenpäin (YEE)* -hanke (THL), *Asumisen puolittaminen Porissa* -hanke (Porin kaupunki), *Korona marginaaleissa* (Tampereen yliopisto ja Porin Sininauha), *Aikuistuvan nuoren tukeminen laadukkain jälkihuoltopalveluin* -hanke (Savonia-amk).

Hankkeen ohjausryhmään kutsuttiin puheenjohtajaksi professori Tarja Pösö Tampereen yliopistosta, ja sihteerinä toimi ehkäisevän työn johtaja, osahankkeen vastuullinen tutkija Elina Stenvall SOS-Lapsikylästä. Ohjausryhmän muut jäsenet olivat Tanja Hirschovits-Gerz (THL), Eveliina Ikonen (SOS-Lapsikylä) 2021–2022, Joonatan Ikonen (SOS-Lapsikylä 2022–2023), Kai Laitinen (Ehjä ry), Anne Riihimäki (Tampereen kaupunki), Anne Walden (Lapinlahden kunta) sekä hankkeen vastuulliset tutkijat Riikka Korkiamäki (Tampereen yliopisto) ja Pirjo Turunen (Savonia AMK). Ohjausryhmä kokoontui hankkeen aikana 7 kertaa.

Hankkeen aineistot (ks. seuraava luku) tuotettiin pääosin vuoden 2022 aikana. Aineistojen tuottamista hankkeessa on osaltaan määrittänyt osallistujien rekrytoinnin vaikeus. Tämä on liittynyt erityisesti nuorten osallistumiseen; ammattilais- ja vapaaehtoisorganisaatiot ovat osallistuneet tutkimukseen innostuneesti, vaikka niin kentän kuin tutkijoiden työkiireet ovat ajoittain haastaneetkin toteutusta. Nuorten osallistumiseen liittyviä pulmia on käsitelty yhteistyökumppaneiden kanssa, hankkeen ohjausryhmässä sekä yhdessä muiden vastaavaa kohderyhmää tavoittelevien VTR-hankkeiden kanssa. Ongelmaa on ratkaistu joustamalla suunnitelluista aineistontuottamistavoista, pidentämällä aineistonkeruu-aikaa sekä hyödyntämällä yhteistyökumppaneita (esim. TikTok-sossut, Pesäpuu ry).

Monipuolisista yrityksistä ja yhteistyöverkostoista huolimatta emme onnistuneet suunnitellusti tavoittamaan kaikkein haastavimmassa tilanteessa olevia, kuten vakavasti päihderiippuvaisia tai asunnottomia nuoria. Kaiken kaikkiaan aineiston koko nuorten laadullisten ja etnografisten aineistojen osalta jäi suunniteltua pienemmäksi. Samaa tavoitettavuuden haastetta ovat kuvanneet muutkin lastensuojelun tutkijat (esim. Eronen 2012, 60; Pekkarinen 2015, 294–296). Suurimmaksi ongelmaksi nuorten rekrytoinnissa paikansimme kentän kiireet ja vaikeudet motivoida asiakasnuoria. Tutkijoiden mahdollisuus suoraan kontaktiin potentiaalisten osallistujanuorten kanssa olisi nähdäksemme tärkeää, joskin asiakasnuorten yksityisyyden suojan vuoksi haasteellista.

Toinen aineistontuotantoon liittyvä ongelma ilmeni, kun lastensuojelulaitos, jonka kanssa olimme sopineet etnografian tuottamisesta, joutui lopettamaan toimintansa. Vaihtoisen palvelutuottajan

kanssa tämän jälkeen käydyt keskustelut etnografian toteuttamisesta heidän omistamassaan laitoksessa puolestaan etenivät pitkälle, kunnes palveluntuottaja vetäytyi viime metreillä. Tämän jälkeen hankeajan puitteissa ei ollut enää mahdollisuutta rekrytoida mukaan uutta organisaatiota, joten laitosarjen havainnointi jouduttiin jättämään pois hankkeen toteutuksessa.

Laadullisten aineistojen pientä kokoa paikkasi vuonna 2022 kerätty kyselyaineisto jälkihuoltokokemusta omaavilta nuorilta. Lisäksi monipaikkaisesti tuotetut liikkuvaan ja tunnustavaan etnografialle sekä digitaalisiin päiväkirjoihin nojaavat aineistot nuorten kokemuksista olivat pienestä osallistujamäärästä huolimatta sisällöllisesti rikkaita, ja niiden kautta kyettiin vastaamaan tutkimustehtävään. Aikuisten (sijais- ja jälkihuollon sosiaalityöntekijät ja ohjaajat, jälkihuollon tukihenkilöt sekä perhehoitajat) parissa toteutettu aineistontuotanto toteutui suunnitelman mukaisesti (ks. luku 3.3). Aineistontuotantoon liittyen on kirjoitettu kaksi vuonna 2024 julkaistavaksi suunniteltua metodologista artikkelia: Vierula & Saukkola tunnustavasta etnografiasta sekä Saukkola & Korkiamäki lukumäärältään pienten aineistojen sisällöllisestä rikkaudesta (ks. julkaisuluettelo luvussa 5.3).

Aineistojen analyysit toteutettiin pääosin niiden valmistuttua vuosien 2022–2023 aikana, ja tuloksia on raportoitu hankkeen kuluessa eri tavoin. Ensinnäkin hankkeen tutkijat ovat pitäneet useita kutsuttuja puheenvuoroja erityisesti ammattilaisyleisölle mutta myös kohderyhmään kuuluville nuorille (ks. luettelo raportin luvussa 5.3). Lisäksi toukokuussa 2023 järjestettiin webinaari tutkimuksen tuloksista hankkeen aineistontuotantoon osallistuneille yhteistyökumppaneille. Tilaisuuteen osallistui 41 kuulijaa ja keskustelijaa. Hankkeen loppuseminaari järjestettiin 17.11.2023 Nokia Arenan Paidia-salissa Tampereella. Seminaarissa tutkijat esittelivät hankkeen tuloksia paneelikeskustelun muodossa, ja tutkijoiden puheenvuoroja kommentoivat kokemusasiantuntijanuori, perhehoitaja, jälkihuollon sosiaaliohjaaja, hyvinvointialueen sosiaalityön professiojohtaja, pienen kunnan jälkihuollosta vastaava sosiaalityöntekijä sekä sosiaalityön professori. Kuultuja puheenvuoroja reflektotiin lisäksi pienryhmissä suhteessa osallistujien omiin kokemuksiin sekä työstettiin tulosten ja keskustelujen pohjalta suosituksia jälkihuollon käytännön työntekijöille, hyvinvointialueen päättäjille sekä valtakunnallisen tason päätöksentekijöille (ks. luku 5.2). Loppuseminaariin osallistui 53 henkilöä, jotka olivat tutkijoita, sijais- ja jälkihuollon ammattilaisia, perhehoitajia ja nuoria. Hankkeen esittely, paneelikeskustelut ja loppupuheenvuorot nauhoitettiin ja ne ovat katsottavissa hankkeen kotisivuilla.

Hanketta esiteltiin Sosiaali- ja terveysministeriön järjestämässä VTR-seminaarissa elokuussa 2023. Lisäksi hankkeen tuloksia on raportoitu tieteellisissä seminaareissa ja konferensseissa kotimaassa ja kansainvälisesti (ks. luku 5.3). Hyvää jälkeä -hanke on saanut kansainvälistä tunnustusta myös Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestö OECD:n jälkihuoltoa koskevassa raportissa (OECD 2022: *Assisting Care Leavers – Time for Action*), jossa *Hyvää jälkeä* -hanke mainitaan hyvänä esimerkkinä jälkihuollon hyvien käytäntöjen tutkimuksesta.

Hyvää jälkeä -hankkeen työskentelyn ja tulosten pohjalta on kirjoitettu useita julkaisuja niin ammatilliselle yleisölle kuin tiedeyhteisölle. Lisäksi hankkeen tutkijat ovat pitäneet blogia hankkeen kotisivuilla ja kirjoittaneet jälkihuoltoteemasta muille julkisyleisölle suunnatuille

foorumeille. Julkaisutoiminta on ajoittunut pääasiassa vuodelle 2023 ja jatkuu edelleen vuonna 2024. Hankkeen aineisto on laaja ja moniulotteinen, eikä kaikkea sen pohjalta kertyvää tietoa ja ymmärrystä ole ollut mahdollista raportoida tämän hankerahoituksen (STM 2021–2023) puitteissa. Tutkimusluvut mahdollistavat kuitenkin hankkeen aineistojen käyttämisen myös rahoituskauden päätyttyä, ja osa tutkijoista voi jatkaa työskentelyä aineiston parissa osana perustyötään ja/tai väitöstutkimustaan. Luettelo julkaisuista on raportin luvussa 5.3.

Ammattilaisille ja julkisyleisölle suunnattujen suullisten ja kirjallisten puheenvuorojen lisäksi hankkeen tutkijat ovat osallistuneet jälkihuollon kehittämiseen ja yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen kutsuttuina asiantuntijoina muun muassa THL:n Läpimurtovalmennuksen kehittäjäryhmän tukitiimissä/Jälkihuoltonuorten opiskelupolun tuki toisen asteen oppilaitoksissa, Satakunnan jälkihuoltoyksikön kehittämisessä, Satakunnan jälkihuollon asiakasraati -työryhmässä, Ei jälkihuollon ikärajan laskulle -seminaarissa Eduskunnan Pikkuparlamentissa sekä Eduskunnan sosiaali- ja terveystieteiden kuulemistilaisuudessa syksyllä 2023. Lisäksi hankkeen tutkijat ovat antaneet useita mediahaastatteluja sekä keskustelleet jälkihuollosta, esimerkiksi aiheesta dokumentisarjaa tekevien henkilöiden kanssa.

Hankkeen tuloksia on haluttu lisäksi välittää myös nuorille, joita hanke mitä suurimmassa määrin koskee. Ostopalveluna Tiktok-sossuilta (ks. <http://www.tiktoksossut.fi/>) laadittiin Tiktok-alustalle 4 (lkm) lyhyttä videota, joissa esiteltiin sellaiset hankkeen keskeiset tulokset, joiden ajateltiin palvelevan nuorten tiedontarvetta ja tunnustetuksi tulemisen kokemusta. Videot ovat nähtävillä Tiktokissa helmikuussa 2024.

Keskeinen osa Hyvää jälkeä -hankkeen tieteellisille tuloksille pohjautuvaa kehittämis- ja vaikuttamistoimintaa ovat olleet vuonna 2023 toteutetut kehittämistyöpajat. Kehittämispajoja toteutettiin kuusi, joihin osallistui yhteensä 46 jälkihuollon työntekijää ja kokemusasiantuntijaa. Lopputuloksena laadittu huoneentaulu myönteisen tunnistamisen elementeistä jälkihuoltotyössä on julkaistu hankkeen kotisivuilla ja osana tätä raporttia (ks. luku 4.5). Kehittämistyöosuudesta vastasi lehtori Niina Vuoristo Turun AMK:sta, mutta se on toteutunut tiiviissä vuoropuhelussa hankkeen muiden tutkijoiden kanssa.

Osana hankkeen tutkimussuunnitelman mukaista kehittämistyötä haettiin lisäksi rahoitusta jälkihuoltoa käsitteleville kehittämishankkeille, joiden puitteissa on mahdollista kokeilla ja kehittää *Hyvää jälkeä* -hankkeen tulosten ohjaamia käytäntöjä. *Hyvää jälkeä* -tutkijat ovat olleet mukana seuraavien hankkeiden valmistelussa ja toteutuksessa:

- Aikuistuvan nuoren tukeminen laadukkain jälkihuoltopalveluin, ESR-rahoitus ajalle 2021–2023, ks. <https://laatuajalkihuoltoon.savonia.fi/>
- Vaativan sijaishuollon kehittämisen hanke (Vaasi-hanke), ESR, 2023–2026, ks. <https://www.tuni.fi/fi/tutkimus/vaasi-vaativan-sijaishuollon-osaamisen-kehittaminen>
- Developing practices of eCounselling in Co-Creation (ECCO), TFK-rahoitus ajalle 2021–2023, ks. <https://ecco.savonia.fi/developing-practices-of-e-counselling/>
- AJURI2 -hanke, jälkihuollon digiohjauksen edistäminen. Kielteinen rahoituspäätös.

Lisäksi Hyvää jälkeä -hankkeen menetelmiä ja tuloksia on hyödynnetty muissa hankeideoissa, joihin ei ole vielä haettu rahoitusta. Hankkeen sisältöä ja teoriapohjaa on

hyödynnetty myös Tampereen yliopiston sosiaalityön koulutuksen sekä Savonian amk:n ja Turun amk:n sosionomi amk -tutkinnon opetussisällöissä sekä varhaisen tuen asiantuntija (sosionomi yamk) -koulutuksen opetuksessa (Savonia amk).

3.3 Tutkimusaineistot

Kysely jälkihuollosta kokemusta omaaville tai jälkihuoltoon oikeutetuille nuorille

Nuorten jälkihuoltoa koskeva kysely laadittiin yhdessä SOS-Lapsikylän sijais- ja jälkihuollon kokemusasiantuntijoiden SOS-Kehittäjänuorten kanssa. Kehittäjänuoret osallistuivat myös kyselyn tulosten tulkintaan ja reflektointiin. Digitaalisesti toteutetussa kyselyssä selvitettiin nuorten kokemuksia jälkihuollosta ja sen piiriin siirtymisestä tilastollisilla ja avoimilla kysymyksillä. Kysely toteutettiin verkossa sähköisellä Microsoft Forms -lomakkeella 1. huhtikuuta – 15. elokuuta 2022. Tutkimuksen kohderyhmänä olivat jälkihuollon piirissä olevat tai olleet nuoret. Kyselyä jakoivat vertaisryhmissä toimivat nuoret omissa verkostoissaan, jälkihuollon työntekijät sekä lastensuojelualan järjestöt. Lisäksi TikTok-sossut tekivät hankkeesta esittelyvideon, jossa kutsuivat nuoria osallistumaan kyselyyn vastaamiseen.

Kyselyyn vastasi yhteensä 120 nuorta eri puolilta Suomea, kaikkiaan 46 eri paikkakunnalta. Vastaajista valtaosa (104) oli 18–25-vuotiaita. Heistä 105 identifioi itsensä naiseksi, yhdeksän mieheksi ja viisi muunsukupuoliseksi. Yksi vastaajista ei halunnut vastata kysymykseen sukupuolesta. Nuorista 64 oli täysi-ikäistynyt lastensuojelulaitoksesta, 21 sijaisperheestä, 12 sukulaisen tai muun läheisen luota, 10 tukiasunnosta, kahdeksan syntymävanhemman luota ja kaksi jostakin muualta. Kolme nuorista ei vastannut kysymykseen aiemmasta asumismuodostaan.

Kysely analysoitiin kuvailevin tilastollisin menetelmin ja avovastaukset laadullista sisällönanalyysia hyödyntäen. Kartoittavan tilasto-osuuden tuloksia on raportoitu puheenvuorossa Stenvall, Vanhatalo & Korkiamäki, tulossa 2024. Sekä tilastollisia kysymyksiä että avovastauksia on käsitelty artikkelissa Vierula ym. 2024 sekä Tiina Tainion 2024 valmistuvassa pro gradu -tutkielmassa.

Tunnustava etnografia nuorten kanssa

Aineisto muodostuu kahden jälkihuollon palveluita käyttävän nuoren (19- ja 20-vuotiaat) kymmenestä litteroidusta yksilöhaastattelusta (noin 12 t / 151 sivua) sekä tutkijoiden kirjoittamista havainto- (26 sivua) ja reflektiopäiväkirjoista (17 sivua) (Times New Roman 12, riviväli 1). Haastattelut toteutettiin 15:llä (8+7) tapaamisella vuoden 2022 aikana, ja niissä etsittiin vastausta siihen, millaisena siirtymä lastensuojelun sijaishuollosta jälkihuoltoon näyttäytyy osana nuorten elämän kokonaisuutta. Temaattisesti haastatteluissa keskityttiin nuorten kohtaamisiin ammattilaisten kanssa, sosiaalisiin suhteisiin, opiskeluun/työhön, kotiin/asumiseen, tiloihin/ympäristöihin/muuttoon sekä lineaarisiin ja epälineaarisiin polkuihin jälkihuoltosiirtymässä. Osassa haastatteluista käytettiin etnografisia menetelmiä, kuten nuorelle tärkeisiin paikkoihin

tutustumista. Havaintopäiväkirjaan kirjoitettiin kuvauksia tapaamisten tiloista, paikoista ja tunnelmasta sekä keskusteluista, joita tutkijat kävivät nuorten kanssa haastattelutallenteiden ulkopuolella. Reflektiopäiväkirjat koostuvat puolestaan tutkijoiden tutkimusetiikkaa ja -prosessia sekä nuorten tapaamisten ja käytyjen keskustelujen herättämiä tunteita koskevista pohdinnoista.

Tutkimuksen tähän osioon osallistuneet nuoret tavoitettiin kahden kunnan sijais- ja jälkihuollon sosiaalityöntekijöiden kautta. Heistä toisella, laitoksesta puolitoista vuotta aiemmin itsenäistyneellä nuorella oli takanaan useiden avohuollon sijoitusten lisäksi kiireellinen sijoitus ennen teini-ikäisenä toteutettua huostaanottoa ja laitossijoitusta. Toinen nuorista oli itsenäistynyt kaksi vuotta aiemmin sijaisperheestä, johon hänet oli taaperona sijoitettu.

Kutsumme etnografisen aineistonkeruun toteutusta metodologiselta lähestymistavaltaan tunnustavaksi etnografiaksi, sillä tunnustussuhdeteoriat ohjasivat aineistonkeruun suunnittelua ja toteutusta. Tunnustussuhdeteorioiden hengessä tutkijat pyrkivät toimimaan mahdollisimman paljon nuorten ehdoilla ja vastavuoroisessa suhteessa heihin. Myös tutustuminen, arvostaminen sekä pyrkimys ymmärtää ja nähdä nuoret sellaisina kuin he halusivat ja kokivat olevansa ohjasi tutkijoiden toimintaa. (Honneth 1995, Häkli, Kallio & Korkiamäki 2015, Taylor 1992, Warming 2015.)

Aineisto analysoitiin teoria- ja aineistolähtöisen sisällönanalyysin periaattein riippuen kulloinkin tarkentuneesta tutkimustehtävästä. Aineiston perusteella syntyneitä tuloksia on raportoitu erityisesti artikkeleissa Vierula ym. 2024, Vierula & Saukkola, tulossa 2024 sekä Saukkola & Korkiamäki, tulossa 2024.

Jälkihuollosta itsenäistyneiden nuorten kirjeet

Hankkeen tavoitteena oli tuottaa aineisto, jossa jälkihuoltoian ohittaneet nuoret aikuiset reflektoivat jälkihuoltokokemustaan ja sen kokemuksellisia vaikutuksia retrospektiivisesti. Tarkoituksena oli tuottaa kirjoitusaineisto kohderyhmään kuuluville nuorilta aikuisilta. Huolimatta yhteistyöstä useiden eri tahojen kanssa (kutsua toimitettiin nuorille yhdeksän eri organisaation kautta) sekä joustavan tiedontuotannon mahdollistamisesta (esim. puhutut kirjeet -kutsu yhteistyössä kolmen eri organisaation kanssa) aineisto jäi huomattavan suppeaksi käsittäen vain kolme nuorten kirjoittamaa kirjettä. Noin A4-sivun pituiset kirjeet oli kirjoittanut 25-vuotias nainen, 24-vuotias nainen ja 23-vuotias mies. Kirjoittajien itse valitsemana kohteena olivat lastensuojelun ammattilaiset, kirjoittaja itse 18-vuotiaana sekä tutkijat ja muut aiheesta kiinnostuneet. Sisällöllisesti rikkaiden ja puhuttelevien kirjeiden analyysissä hyödynnettiin sisällönanalyttisen tarkastelun lisäksi narratiivista analyysia sekä VCRM (Voice Centred Relational Method) -menetelmää, ja ne ovat pääasiallisena aineistona artikkelissa Saukkola & Korkiamäki, tulossa 2024. Kirjeaineisto täydennettynä Porin yhdyskuntaseuraamuslaitoksen kanssa yhteistyössä tuotetulla haastatteluaineistolla ovat aineistona Henriikka Nikander-Peipposen ja Saara Saukkolan (2023) blogikirjoituksessa sekä Nikander-Peipposen (2023) ylemmän amk-tutkinnon opinnäytetyössä.

Perhehoitajien ja perhehoidossa olevien nuorten digitaaliset päiväkirjat

Lastensuojelun perhehoitajien ja perhehoidossa olleiden nuorten kirjoituksilla haettiin tietoa perhehoidon erityispiirteistä itsenäiseen elämään valmistautumisen ja siirtymisen näkökulmasta. Aineistonkeruu toteutettiin sähköisesti ns. WhatsApp-päiväkirjojen kautta. Käytännössä tämä tarkoitti, että osallistujille lähetettiin WhatsApp- tai tekstiviestilinkki seitsemän perättäisen päivän ajan internetpohjaiseen, anonyymiin ja tietosuojattuun kyselylomakkeeseen. Osallistujat tavoitettiin siten, että kuntien sosiaalitoimien ja perhehoitojärjestöjen kautta kohderyhmään kuuluvia kutsuttiin infotilaisuuteen, jossa kerrottiin tutkimuksesta. Halukkaat osallistujat ilmoittautuivat tutkimusavustajalle, joka hallinnoi aineistonkeruuta.

Seitsemän päivää kerrallaan kestänyt aineistonkeruujakso toteutettiin samanlaisena kolme kertaa kevään ja syksyn 2022 aikana. Kunkin jakson aikana päiväkirjalomakkeessa oli päivittäin toistuvat kysymykset yleisistä kuulumisista ja tuntemuksista sekä joka päivä vaihtuva kysymys, joissa vastaajia pyydettiin kuvaamaan ajatuksiaan kuhunkin teemaan liittyen (ma: raha-asiat; ti/koulunkäynti; ke: asuminen; to: kodinhoito; pe: lastensuojelu, sijaishuollon jälkihuollon palvelut, muut palvelut; la: omilleen muutto, itsenäinen asuminen; su: ihmissuhteet).

Vastauksia antoi 13 perhehoitajaa ja 8 nuorta. Vastauksia saatiin yhteensä 201, joista perhehoitajien vastauksia oli 139 ja nuorten vastauksia 62. Tutkimuksen aineistoina oli siten perhepäivähoitajien 24 litteroitua päiväkirjaa (67 sivua) ja nuorten 16 litteroitua päiväkirjaa (32 sivua). Päiväkirjaa kirjoittaneet perhehoitajat olivat kaikki sijaisäitejä, "ja he olivat toimineet perhehoitajana nuorelleen vähintään viiden vuoden ajan. Vastanneet nuoret olivat iältään 19–24-vuotiaita. Kukaan heistä ei vastaushetkellä enää asunut sijaisvanhempansa luona. Nuorten lastensuojeluasiakkuuden sekä viimeisimmän sijoituksen pituudet vaihtelivat. Kaksi nuorista ilmoitti olleensa vain yhdessä sijaishuolto paikassa elämänsä aikana.

Aineistoa on analysoitu temaattisen sisällönanalyysin ja goffmanilaisen kehysanalyysin kautta, ja tuloksia on raportoitu artikkeleissa Pohjolainen, Pakarinen & Turunen 2023, Vierula ym. 2024 sekä Pakarinen & Pohjolainen, tulossa 2024.

Ihanteellinen jälkihuolto -työpajat

Aineisto kerättiin jälkihuollon ammattilaisille järjestetyissä työpajoissa, joissa tavoitteena oli kuulla näkemyksiä sijaishuollosta itsenäistyvän nuoren tukemisesta parhaalla mahdollisella tavalla. Monet aineiston ammattilaisista ovat tehneet töitä sijaishuollosta itsenäistyvien nuorten kanssa useita vuosia, ja heillä voi ajatella olevan runsaasti tietoa siitä, mitkä tekijät lisäävät ja mitkä hidastavat tuen tarjoamista tai vastaanottamista.

Yhteensä 7 työpajaa järjestettiin vuoden 2022 aikana kolmella eri paikkakunnalla ja niihin osallistui yhteensä 51 ammattilaista: sosiaalityöntekijöitä, sosiaaliohjaajia sekä ammatillisia tukihenkilöitä. Suurin osa osallistujista oli kunnan työntekijöitä, mutta mukana oli lisäksi ammatilliset tukihenkilöt ja työntekijät yhdeltä palveluntuottajalta. Kaikkia osallistujia yhdisti työskentely sijaishuollosta itsenäistyvien tai itsenäistyneiden nuorten kanssa.

Työpajat toteutettiin eläytymismenetelmän (ks. esim. Eskola 1997 ja Eskola ym. 2017; Wallin ym. 2019) avulla. Kehyskertomuksena ammattilaisille annettiin seuraava tarina: *On vuosi 2027 ja kunnan jälkihuolto on ehdolla Talentian Hyvä käytäntö –palkinnon saajaksi. Työ on saanut hyvää palautetta sekä asiakkailta että yhteistyökumppaneilta, ja siihen tullaan tutustumaan eri puolilta Suomea ja kansainvälinen kiinnostus on suurta. Miettikää, mitä on tapahtunut, miten tähän on tultu ja millaista työ on.* Ammattiyhdistys Talentian Hyvä käytäntö -palkinto on alalla tunnettu ja tuttu foorumi toimivien käytäntöjen esittelyyn ja kytkee siten kuvitellun elettyyn todellisuuteen.

Perinteisesti eläytymismenetelmässä hyödynnetään kahta eri kehyskertomusta, mutta tässä aineistossa tarkoituksena oli saada erityisesti näkemyksiä onnistuneeseen jälkihuoltoon ja sen toimintaan. Tarkoituksena oli herätellä ammattilaisia pohtimaan skenaarioita totuttujen reunaehtojen ulkopuolelta: ei sitä, mitä on, vaan mitä voisi olla. Tällöin tavoiteltiin sosiaalityön hallinnollis-juridisen ajattelun lisäksi vapaata fantasiointia, joka on kykyä kuvitella tulevaa ja asioita, joita ei vielä ole.

Eläytymismenetelmän sovellus tarjosi työpajoissa työkalun yrittää visioida lähitulevaisuuden onnistumisia. Työpajojen työskentelyssä ammattilaiset keskittyivät työn perusrakenteisiin, lainsäädäntöön ja pitkälti myös nykytilan haasteiden kuvaukseen. Tutkijan rooli ei työpajassa ollut kuitenkaan tarkentaa tai palauttaa pohtimaan tulevaisuuden onnistumista, vaan vastaanottaa ammattilaisten visioima kuvaus tulevasta, koska ammattilaisten pohdintaa ei haluttu kehyskertomuksen lisäksi ohjata enempää.

Työpajojen aluksi osallistujat ja tutkijat esittäytyivät, ammattilaiset saivat kuulla kehyskertomuksen ja halutessaan tarkentaa tehtävänantoa. Sen jälkeen osallistujat jakautuivat pienryhmiin, jossa pohtivat annettua kertomusta ja siihen johtavia tekijöitä. 20 minuutin jälkeen pienryhmät kokoontuivat yhteen ja esittelivät ajatuksensa muille ja kävivät keskustelua sekä keskenään että tutkijoiden kanssa. Pienryhmien esittelemät asiat niitä syvennettiin sekä tarkentavilla kysymyksillä että erityisesti toisten ammattilaisten tekemillä lisäyksillä.

Työpajojen alku ja yhteenveto nauhoitettiin ja litteroitiin. Aineistoa on tallenteena 7 tuntia ja 15 minuuttia sekä litteroituna 95 sivua. Aineistoa on analysoitu teoriaohjaavan ja aineistolähtöisen sisällönanalyysin kautta, ja sitä on hyödynnetty artikkeleissa Vierula ym. 2024, Hedman & Korkiamäki, tulossa 2024 sekä Korkiamäki ym., tulossa 2025.

Ammattilaisetnografia

Ammattilaisten parissa toteutettu etnografia-aineisto muodostuu yhden keskisuuren ja yhden suuren kaupungin sijais- ja jälkihuoltoyksiköissä toteutetuista ammattilaisten yksilöhaastatteluista (n=18) sekä jälkihuoltoyksikössä tallennetuista asiakasneuvotteluista (=2) ja työntekijöiden keskinäisistä neuvotteluista (n=4), kuten systeemisistä palavereista ja tiimipalavereista. Tausta-aineistona on lisäksi muistiinpanoja keskusteluista ammattilaisten kanssa, havaintopäiväkirjaan kirjattuja huomioita sekä jälkihuollon suunnitteluun ja kehittämiseen liittyvää yksiköiden kirjallista materiaalia. Aineistot tuotettiin syksyllä 2022.

Äänitallennettujen ja litteroitujen yksilöhaastattelujen (n=18) yhteiskesto on 1570 min (26t 10min). Haastateltavat olivat johtavia sosiaalityöntekijöitä (n=2), sosiaalityöntekijöitä (n=10) ja

sosiaalihjaajia (6) siten, että kaksi heistä oli lapsen asioista vastaavia sijaishuollon sosiaalityöntekijöitä, yksi oli sijaishuollon ohjaaja ja muut työskentelivät jälkihuollossa. Olimme kiinnostuneita erityisesti täysi-ikäistyneen nuoren siirtymävaiheesta lastensuojelun avo- tai sijaishuollon asiakkuudesta jälkihuollon asiakkuuteen. Haastatteluissa keskustelimme ammattilaisten kanssa temaattisesti sekä heidän roolistaan että nuorten roolista siirtymävaiheessa, siirtämisen käytännöistä ja niihin liittyvästä tiedonvaihdosta, organisaation säännöistä ja ammatillisesta harkinnasta sekä työn reunaehdoista. Lisäksi kysyimme jälkihuoltoon valmistautumiseen, nuoren oikeudelliseen asemaan, avo-, sijais- ja jälkihuollon tehtäviin ja tavoitteisiin sekä muihin nuoren käyttämiin palveluihin siirtymävaiheessa liittyviä kysymyksiä.

Aineistoa on analysoitu temaattisen aineistolähtöisen sisällönanalyysin ja lähiluvun menetelmin. Haastatteluaineistoa on hyödynnetty artikkeleissa Vierula ym., tulossa 2024, Korkiamäki ym., tulossa 2025 ja Vierula, tulossa 2024/2025. Asiakasneuvotteluaineiston analyysin pohjalta julkaistaan artikkeli Turtiainen ym., tulossa 2024.

Yhteiskehittämistyöpajat

Hankkeen alkuvaiheessa vuodenvaihteessa 2021–2022 järjestettiin viiden työpajan sarja jälkihuollon yhteiskehittämiseksi sekä nykytilan ja kehittämis- ja tutkimustarpeiden kartoittamiseksi yhdessä Porin kaupungin/ASPU-hanke, Porin Sininauhan/Lissu Social Club ja Tampereen yliopiston/Korona marginaaleissa -hankkeen kanssa. Työpajoihin kutsuttiin kohderyhmään kuuluvia nuoria sekä jälkihuollon ja sen kohteena olevien nuorten parissa työskenteleviä tai muuten aiheen kehittämisestä kiinnostuneita henkilöitä. Osallistujia oli laajasti kaupungin ja lähikuntien sijais- ja jälkihuolto sekä mielenterveys- ja päihdehuollosta, nuorisotoimesta, yksityistä palveluntuottajista, järjestöistä, rikosseuraamusvirastosta ja oppilaitoksista. Mukana oli kolme kokemusasiantuntemusta omaavaa nuorta saattajineen. Viiden työpajan vetovastuu jaettiin järjestäjäorganisaatioittain, ja ennalta sovitut aiheet olivat: 1. Siirtymä sijaishuollosta jälkihuoltoon, 2. Koti ja asuminen, 3. Pysyvyys ja suhdeperustaisuus, 4. Keskeiset ongelmat ja haasteet jälkihuollossa sekä 5. Edellisten pajojen tulosten yhteen kokoaminen, niiden yhteiskäsittely sekä jaettujen tavoitteiden ja toimenpiteiden määrittely. Työpajoissa toteutuneen ryhmätyöskentelyn materiaalit sekä työpajoista tehdyt kirjalliset koosteet toimivat pienimuotoisena tutkimusaineistona, joka toimii pohjana artikkelille Korkiamäki ym., tulossa 2025.

3.4 Tutkimusetiikka

Hyvää jälkeä -hankkeen keskeisenä eettisenä periaatteena on ollut tunnistaa, että jälkihuoltoa kokevat, siihen valmistautuvat ja sen hiljan päättäneet nuoret ovat lastensuojelun asiakkaina ja sijaishuollon kokeneina erityisen haavoittuvassa asemassa. Osallistujien elämäntilanteet ovat usein vaikeita, ja heidän elämänsä kohdistuu merkittävää yhteiskunnallista kontrollia ja leimaamista. Osallistujien luottamus aikuisiin voi olla rajallista. Tällöin on ollut tarpeen kiinnittää erityistä huomiota luottamuksen rakentumiseen ja siihen, ettei tutkimus aiheuta nuorille haittaa.

Olemme halunneet nuorten kokevan tutkimukseen osallistumisen heidän kokemuksiaan, elämäänsä ja identiteettejään tunnustavaksi (ks. Vierula & Saukkola 2024). Lisäksi olemme halunneet tunnustaa ja kunnioittaa nuorten parissa toimivien aikuisten työtä.

Kaikessa toteutuksessa on noudatettu Tieteellisten seurain valtuuskunnan määrittämiä yleisiä tutkimuseettisiä periaatteita. Koska tutkimus eteni osallistujalähtöisesti, hankkeen olennaisena eettisenä periaatteena oli tutkimuseettisten kysymysten reflektointi huolellisesti tutkimusprosessin kaikissa vaiheissa tilanteisen ja eletyn etiikan näkökulmista (ks. Kaukko ym. 2019). Hankkeeseen sisältyi tutkimuseettisesti haastavia osioita, mutta huolellisen valmistautumisen ja jatkuvan tilanteisen reflektion kautta tutkimuseettiset riskit ovat mielestämme matalat.

Hankkeelle haettiin eettinen ennakoarviointi Tampereen alueen ihmistieteiden eettiseltä toimikunnalta syksyllä 2021, ja toimikunnan puoltava lausunto (108/2021) saatiin 20.12.2021. Koska aineisto on kompleksinen ja sensitiivinen sisältäen riskejä liittyen henkilötietojen käsittelyyn, tutkimukselle toteutettiin tietosuojaa koskeva laajempi vaikutustenarviointi (DPIA) konsultoiden Tampereen yliopiston tietosuojavaltuutettua. Hankkeelle laadittiin aineistonhallintasuunnitelma, ja hankkeen tietosuojailmoitus on ollut nähtävillä hankkeen kotisivuilla. Syksyn 2021 ja kevään 2022 aikana hankkeelle haettiin ja myönnettiin tutkimusluvut organisaatioista, jotka osallistuivat aineistontuotantoon (4 kuntaorganisaatiota ja 2 järjestöä).

Hankkeen kaikkien aineistojen osalta informointi toteutettiin asianmukaisesti. Erityistä huomiota informoinnissa kiinnitettiin siihen, että tutkimuksen ja kunkin toteutuksen tarkoitus ja tekemisen tavat selitetään asianosaisille heille ymmärrettävällä tavalla. Erityisesti tämä koski tutkimukseen osallistuvia nuoria. Tiiviiden ja selkeiden kirjallisten tiedotteiden lisäksi toteutuksista keskusteltiin pääsääntöisesti myös suullisesti. Osallistujille korostettiin vapaaehtoisuutta ja sitä, ettei tutkimuksesta kieltäytyminen vaikuta heidän asiakkuuteensa, saamiinsa palveluihin tai niiden sisältöihin, eikä mitään tutkimukseen liittyvää kirjata heidän asiakastietoihinsa. Tähdensimme myös, ettei tutkimukseen osallistumisesta kieltäytyvää henkilöä voida pitää hankalana asiakkaana, eikä kenenkään tule suostua tutkimukseen työntekijöitä, tutkijoita, perhettä tai huoltajiaan miellyttääkseen. Lisäksi informoinnissa korostettiin osallistujien yksityisyyden suojaa. Tutkimukseemme ei lopulta osallistunut alaikäisiä lapsia, vaikka se tutkimusasetelman puitteissa olisi ollut mahdollista ja olimme siihen varautuneet.

Kaikilta hankkeeseen osallistuneilta saatiin suostumus osallistumiseen. Anonyymien digitaalisten toteutusten osalta suostumukseksi katsottiin vapaaehtoinen oma-aloitteinen osallistuminen. Yksilöhaastatteluihin, työpajoihin ja havainnoituihin neuvotteluihin ja kokouksiin osallistuneilta henkilöltä saatiin suulliset (äänitallennetut) tai kirjalliset tietoon perustuvat suostumukset. Etnografisissa toteutuksissa kaikille organisaation jäsenille esitettiin mahdollisuus kieltäytyä osallistumasta tilanteisiin, joissa tutkija on läsnä. Varauduimme etnografioissa myös satunnaisten kohtaamisten mahdollisuuteen tutkimukseen suoranaisesti osallistumattomien ihmisten kanssa. Yksityisyyden suojaamiseksi ei kaikilta satunnaisesti kohdattavilta ole mahdollista pyytää formaalia suostumusta tutkimukseen osallistumisen. Näissä tilanteissa olemme pyrkineet toimimaan kunnioittavasti ja huomioineet satunnaisesti kohdattujen henkilöiden anonymiteetin muistiinpanojen kirjaamisessa ja tutkimuksen raportoinnissa. Kohtaamiset on kirjattu ja raportoitu yksityisyyttä kunnioittaen ja tutkimuksen kannalta tarvittavassa laajuudessa.

Osallistujien henkilötietoja ja suoria henkilötunnisteita (esim. sähköpostiosoitteita tai puhelinnumeroita) käytettiin rajatusti ja vain välttämättömään yhteydenpitoon. Kaikki suora ja epäsuora tunnistetieto sisältävä aineisto pyydettiin, tallennettiin ja käsiteltiin huolellisesti tietosuojattuna. Henkilötunnisteet poistettiin aineistosta analyysivaiheessa. Haastatteluaineistot litteroitiin ulkopuolisen palveluntarjoajan toimesta, joka sitoutui edellyttämiimme tietoturva- ja suojavaatimukseen. Tutkimuksen tietosuojailmoitus julkaistiin hankkeen kotisivuilla, ja linkki siihen annettiin osallistujille tutkimuksesta tiedotettaessa.

Tutkimuksen aineistoja on käsitelty ja säilytetty suojatussa verkkoympäristössä ja siihen on ollut pääsy vain tutkimusryhmän jäsenillä. Osa aineistoista on ollut vain tiettyjen, sen tuottaneiden ja sitä analysoineiden tutkijoiden saatavilla (esim. nuorten etnografia ja ammattilaisetnografia). Tutkimusaineisto hävitetään, kun kaikki tutkimusjulkaisut on julkaistu.

Tutkimustulosten suullisessa ja kirjallisessa raportoinnissa on noudatettu huolellisesti tutkimuseettisiä periaatteita huomioiden osallistujien yksityisyyden suoja, kunnioittava kohtelu ja vahingon aiheuttamisen välttäminen. Olemme tietoisia, että jotkin tulokset saattavat asettaa jälkihuoltojärjestelmän ja sen puitteissa tehdyn työn kriittiseen valoon. Tällaisistakin tuloksista olemme raportoineet anonymisti sekä organisaatiota ja sen työntekijöitä kunnioittaen.

Osana tutkimuseettistä harkintaa olemme lisäksi huomioineet, että jotkin hankkeemme toteutukset ovat olleet emotionaalisesti raskaita myös tutkijoille. Olemme panostaneet luottamuksellisen vertaistuen saatavuuteen keskinäisen yhteistyön sekä säännöllisten ja spontaanien keskustelumahdollisuuksien kautta.

4 Hankkeen keskeiset tulokset

Hyvää jälkeä -hankkeen tuloksena rakentui ymmärrys jälkihuollosta monimutkaisena ja moniulotteisena aikuistumisen ja itsenäistymisen kontekstina ja prosessina. Jälkihuolto ei ole erillinen saareke, vaan sen läpielämiseen vaikuttavat nuoren trauma- ja elämänhistoria, aiemmat sijoitukset ja palvelukokemukset, nuoren eletty ja elävä arki monimuotoisine verkostoineen ja muuttuvine tilanteineen sekä nuoreen kohdistuvat ja nuoren tukijärjestelmään kohdistamat toiveet, odotukset ja tulevaisuuden näkymät. Kaikki tämä tapahtuu institutionaalisessa ympäristössä, jota elävät myös ammattilaiset omine taustoineen, toiveineen, odotuksineen ja verkostoineen ja joka jälkihuollon tapahtumapaikkana ja hallinnollisena järjestelmänä voi olla nuoria ja työntekijöitä tunnustava tai osattomuuden kokemuksia tuottava. Tässä luvussa esittelemme hankkeen keskeiset tulokset tiivistetysti ja aineistokohtaisesti. Kunkin osion lopussa on esitetty aineistokohtaiset suositukset jälkihuollon kehittämiseksi. Kootut politiikkasuositukset on esitetty luvussa 5.2. Tutkimushankkeen tuloksia on esitetty paneutuneemmin julkaisuissa, jotka on lueteltu luvussa 5.3.

4.1 Sattumanvarainen jälkihuolto

Nina Vanhatalo ja Elina Stenvall

Nuorten kanssa tuotetun kyselyaineiston (N=120) perusteella nuorten kokemalle jälkihuollolle oli ominaista suuri vaihtelevuus. Jälkihuolto vaihteli paitsi laadullisesti myös määrällisesti nuorten välillä. Sekä **vaihtelevuus** että **sattumanvaraisuus** näyttivätkin olevan läpikulkevia teemoja jälkihuollon käytännön toteutumisessa. Osalla nuorista oli kokemus hyvästä ja toimivasta jälkihuollon tuesta, osalla puolestaan oli kokemus toimimattomasta ja osin ehkä epäonnistuneestakin jälkihuollosta, jossa nuori oli kokenut jäävänsä yksin ilman tarvitsemaansa tukea. Monella kokemus sijoittui näiden kahden ääripään väliin. Se, **itsenäistykö nuori esimerkiksi lastensuojelulaitoksesta, sijaisperheestä tai tukiasunnosta ei (selkeästi) määrittänyt nuoren kokemusta jälkihuollosta.**

Nuoren ja työntekijän välinen luottamuksellinen suhde oli eräs merkittävä tekijä hyvän ja onnistuneen jälkihuollon kuvauksissa. Kokemus siitä, että työntekijä välittää, kuuntelee ja auttaa, oli nuorille hyvin tärkeää. Työntekijältä saatu apu oli parhaimmillaan sekä emotionaalista että konkreettista tukea. Toimimaton ja epäonnistunut jälkihuolto taas näyttäytyi kuvauksissa nuoren ja työntekijän välisen suhteen negatiivisuutena, etäisyytenä tai puuttumisena kokonaan. Hieman vajaa puolet nuorista koki, että työntekijä välitti heidän elämästään. Toisaalta myös miltei puolet nuorista koki, ettei työntekijä joko välittänyt nuoren elämästä, tai nuori ei osannut sanoa, välittikö työntekijä.

Myös **työntekijöiden pysyvyys ja pitkäaikaisuus** oli nuorille tärkeää. Pysyvyys toteutui esimerkiksi tilanteissa, joissa nuorelle tuttu lastensuojelulaitoksen työntekijä siirtyi nuoren työntekijäksi jälkihuoltoon. Pysyvyyttä ja pitkäaikaisuutta edusti myös sijaishuollosta jälkihuoltoon

asti samana pysynyt tukihenkilö tai sosiaalityöntekijä. Näyttäisi siltä, että yhdenkin tutun ja nuorelle läheisen työntekijän mukana pysyminen sijaishuollosta jälkihuoltoon siirtyessä on merkityksellistä. Työntekijän vaihtuminen jälkihuoltoon siirryttäessä voi jopa vaikuttaa siihen, haluaako nuori ottaa jälkihuoltoa vastaan.

Työntekijöiden vaihtuminen koski monia nuoria myös jälkihuoltovaiheen aikana ja ne kuvattiin pääosin negatiivisina. Työntekijöiden vaihtuvuuden suhteen nuoret olivat hyvin erilaisessa asemassa keskenään. Joillakin nuorilla työntekijävaihdoksia oli useita, kun taas toiset saivat pitää saman, itselleen tärkeän työntekijän lähes koko lastensuojelutaipaleensa ajan. Nuorelle merkityksellinen työntekijä saattoi olla sosiaalityöntekijä, sosiaaliohjaaja, sijaishuoltopaikan tai palvelutuottajan ohjaaja tai tukihenkilö. Lisäksi jotkut nuoret mainitsivat tärkeinä ihmisinä esimerkiksi sijaisvanhempansa, laitoksen työntekijän tai laitoksen pomon, vaikka he eivät virallisesti olleetkaan nuoren jälkihuollon aikuisia. Joillekin perhehoidossa olleelle nuorille sijaisvanhemmat olivat usein ensisijainen tuki myös jälkihuoltovaiheen aikana, jolloin jälkihuollon työntekijän rooli jäi pienemmäksi.

Tärkeimmiksi tekijöiksi toimivalle jälkihuollolle myös tilastokysymysten valossa nousivat pysyvyys, nuoren aito kohtaaminen sekä toimivat ihmissuhteet. Työntekijöiden pysyvyyden koettiin tuovan turvallisuutta. Nuorista lähes kaikki olivat samaa mieltä väittämän ”Työntekijöiden pysyvyys luo turvallisuutta” kanssa. Nuoret olivat lähes yksimielisiä myös siitä, että nuoren oma toive jälkihuollon työntekijästä tulisi huomioida. Oma toive jälkihuollon työntekijästä oli kuitenkin huomioitu vain noin kolmanneksella vastaajista.

Osa kyselyyn vastanneista nuorista ei tiennyt, mitä jälkihuolto käytännössä tarkoittaa. **Epätietoisuutta** oli esimerkiksi siitä, millaista tukea on saatavilla tai millaiseen tukeen nuoret ovat oikeutettuja. Lisäksi nuorilla oli myös kokemusta siitä, että heidän etukäteen saamansa tieto tai lupaukset jälkihuollosta eivät aina vastanneet todellisuutta.

Jälkihuollon palvelut olivat osalle nuorista **vaikeasti saavutettavia**, vaikka nuori virallisesti kuuluikin jälkihuollon piiriin. Tämä näkyi esimerkiksi haasteina nuorten ja ammattilaisten välisessä yhteydenotossa ja -pidossa. Jälkihuollon palvelut jäivät saavuttamatta muun muassa tilanteissa, joissa nuoren työntekijä oli vaihtunut, nuori ei tiennyt oman työntekijänsä nimeä tai ei tiennyt kehen tulisi mistäkin asiasta ottaa yhteyttä, nuoren viesteihin ei vastattu, nuori ei uskaltanut ottaa yhteyttä tai hänellä ei ollut voimavaroja yhteydenottoon. Moni nuori toivoikin työntekijän aloitteellisuutta yhteydenpidossa. Yhteydenpito ja nuoren kuulumisten kyseleminen koettiin tärkeänä, vaikka nuorella ei olisi mitään akuuttia ongelmaa tai tuen tarvetta. On tosin huomattava se, että kaikki nuoret eivät missään vaiheessa välttämättä tarvitse tai kaipaa yhteydenpitoa työntekijään. Lisäksi nuorten tarpeet jälkihuollon palvelulle vaihtelevat yksilöllisesti ja ajallisesti.

Suosituksset:

- Jälkihuollon sisällön ja palveluiden tulee olla selkeästi määriteltyjä. Myös nuorella pitää olla tietämys ja ymmärrys siitä, mitä jälkihuolto tarkoittaa ja mihin hän on oikeutettu.
- Nuoren ja työntekijän suhteen pysyvyyttä/jatkuvuutta tulee tukea sekä sijaishuollosta jälkihuoltoon siirryttäessä että jälkihuollon aikana.

4.2 Tunnustavien ihmissuhteiden merkitys nuorelle

Saara Saukkola ja Tarja Vierula

Kahden nuoren kanssa tuotetun intensiivisen etnografisen aineiston perusteella **pysyvät, oikein tunnustavat ihmissuhteet** olivat nuorille tärkeitä. Jos epävirallista verkostoa ei ollut, työntekijöiden merkitys ja pysyvyys korostui. Mitä pidempi virallinen tai epävirallinen suhde oli, sitä enemmän se kesti myös väärin tunnustamisen hetkiä. Pysyvyydestä syntyi luottamusta ja tunne aidosta välittämisestä. Myös sijaishuollosta jälkihuollon palveluiden piiriin siirryttäessä pysyvyys näyttäytyi tärkeänä. **Suhteiden jatkuvuuden** merkitys korostui, koska **nuoren elämässä oli siirtymävaiheessa paljon muuttuvia palasia**, kuten paikkakunnan, ihmissuhteiden ja palvelukontaktien vaihtuminen, muutto omilleen, itsenäisen arkielämän opettelu sekä opiskelun ja/tai töiden aloittaminen. Vaikka pysyvyys oli nuorille tärkeää, myös **pienet, oikein tunnustavat hetket** olivat heille arvokkaita erityisesti tilanteissa, joissa tunnustetuksi tulemisen tarve oli suuri.

Nuorten ja työntekijöiden välisissä suhteissa nuoret pitivät tärkeänä **henkilökohtaista tasoa**: ammattilaisten aitoa kiinnostusta ja välittämistä sekä vastavuoroista keskustelua muistakin kuin virallisista, asiakassuhteeseen liittyvistä asioista. Nuorten kokemukset vastavuoroisuudesta ja tunnustetuksi tulemisesta olivat tutustumisen ja luottamuksellisen suhteen syntymisen kannalta merkittäviä. Tutustumisessa oleellista oli riittävä aika, mikä saattoi tarkoittaa vuosia tai sujuu huomattavasti nopeammin nuoren tilanteesta riippuen.

Nuoret kertoivat suhteista esimerkiksi sosiaalityöntekijään, sosiaaliohjaajaan ja koulukuraattoriin. Koska ammattilaiset näyttäytyvät heille palvelujärjestelmän ja yhteiskunnan edustajina, **suhde työntekijään heijastuu suoraan siihen, millaisena nuoret mieltävät paikkansa palvelujärjestelmässä ja yhteiskunnassa**. Nuorille jälkihuolto on osa henkilökohtaista elämää, ei palvelurakenteiden osa. Tähän liittyy esimerkiksi heidän toiveensa siitä, että he saisivat pitää tutut työntekijät siirtyessään sijaishuollon asiakkuudesta jälkihuollon asiakkuuteen, tai että suhde sijaisvanhempiin säilyisi.

Jälkihuoltoon oikeutetut nuoret ovat yhtäältä erityisessä asemassa sijoitustaustansa ja siihen liittyvien haavoittavien kokemusten vuoksi. Toisaalta he ovat samanlaisia kuin muutkin nuoret toiveineen, tarpeineen ja haaveineen. **Jälkihuolto ei ole nuorten kertomana irrallinen palanen, vaan osa elämän kokonaisuutta**. Siihen, miten ja millaisena nuoret kokevat jälkihuollon tuen ja palvelut, vaikuttavat nykyhetken lisäksi myös menneet tapahtumat ja kokemukset niin palvelujärjestelmästä kuin henkilökohtaisesta elämästä. On tärkeää huomata myös, että **jälkihuollon tuen avulla ei ole mahdollista ratkaista kaikkia nuoren elämän osa-alueita**. Varsinkin tilanteissa, joissa nuorelle on kertynyt runsaasti väärin tunnustamisen kokemuksia, hän tarvitsee eheytyäkseen toistuvia kokemuksia tunnustetuksi tulemisesta niin kaveri- ja harrastusporukoissa kuin keitä tahansa aikuisia ja ammattilaisia kohdatessaan. Vastuu lapsista ja nuorista kuuluu kaikille. On ensiarvoisen tärkeää, että heidän avuntarpeensa tunnustetaan kaikkialla palvelujärjestelmässä ja he saavat riittävän, oikea-aikaisen ja tarpeisiinsa vastaavan avun.

Nuoret tunnistavat ja kantavat vahvaa kulttuurista leimaa lastensuojelu- ja sijaishuoltotaustansa vuoksi. **Leimaantumista** koettiin kaikissa nuorten elämänympäristöissä, palvelujärjestelmä mukaan lukien. Leima näkyi heidän kertomanaan esimerkiksi ammattilaisten hämmästelynä sijaisperheessä asuneiden nuorten ylioppilastutkinnoista sekä harrastusyhteisön ulkopuolelle sulkemisena. Vaikka leima lävisti nuorten suhteet yksilöihin, yhteisöihin ja yhteiskuntaan, he myös vastustivat sitä puheessaan. Leiman olemassaolon ymmärtäminen ja nuoren tunnustaminen mahdollistavat niin ammattilaisille kuin muillekin nuorten kanssa toimiville sen, että he eivät omalla toiminnallaan tule vahvistaneeksi leimaa.

Suosituks:

- Osana aikuistumisen tukea on varmistettava, että nuorella on sitoutunut, arjessa rinnalla kulkeva tukihenkilö, joka voi olla esimerkiksi läheinen, vapaaehtoinen tai ammatillinen tukihenkilö tai ammattilainen nuoren tilanteesta ja tarpeista riippuen.
- Osana aikuistumisen tukea on tärkeää kirkastaa eri hallinnonalojen ja monialaisten toimijoiden vastuita sekä kehittää yhteistyökäytäntöjä toimivia rakenteita luomalla.

4.3 Perhehoito itsenäistyvän nuoren jälkihuollossa

Tuija Pakarinen ja Auli Pohjolainen

Perhehoitoa käsittelevän päiväkirja-aineiston kautta selvitettiin sekä perhehoitajien että perhehoidossa olleiden nuorten kokemuksia siirtymävaiheessa sijaishuollosta jälkihuollon piiriin ja nuoren siirryttyä itsenäisempään elämänvaiheeseen. Sijaisvanhemmat pohtivat paljon rooliaan perhehoitajana. Sijaisvanhemmat olivat **sitoutuneet ja kiinnittyneet** luonaan asuviin ja asuneisiin nuoriin. Nuoren opinnoissa edistyminen, opiskelu- ja työpaikan saaminen sekä kaverisuhteet herättivät sijaisvanhemmissa ilon ja ylpeyden aihetta. Yhteiset juhlat ja tapaamiset viikonloppuisin koettiin osoituksena hyvistä suhteista.

Sijaisvanhemmat **huolehtivat** monista nuoren arjen asioista, vaikka nuori oli muuttanut jo omaan asuntoonsa. Huolta kannettiin nuoren terveydentilasta, henkisistä voimavaroista ja pärjäämisestä itsenäisesti etenkin, jos nuorella ei ollut ketään ammattilaista, jolta pyytää apua. Osa nuorista olikin palannut väliaikaisesti takaisin sijaisperheensä luo, kun omaan, itsenäiseen elämään oli tullut joitakin haasteita.

Myös nuoret kokivat vahvaa kiinnittymistä sijaisperheeseensä silloin, kun olivat asuneet sijaisperheessä useita vuosia. Arkeen ja tulevaisuuden suunnitelmiin liittyvä yhteydenpito sijaisvanhempaan saattoi olla viikoittaista, vaikka nuori asuikin jo itsenäisesti. Nuoresta oli tullut **perheenjäsen**, ja esimerkiksi sosiaalityöntekijän kysymys nuoren omaan vuokra-asuntoon muutosta nuoren lähestyttyä 18:aa ikävuotta herätti hämmennystä.

Saamastaan **jälkihuollon tuesta perhehoidossa olleilla nuorilla oli vaihtelevia kokemuksia**. Joku koki saavansa sitä riittävästi, joku jopa liikaa, mutta jollekin se jäi etäisemmäksi. Tuki oli

saattanut jäädä itsenäistymisvaroihin liittyväksi taloudelliseksi tukemiseksi. Nuorilla oli kielteisiä kokemuksia palvelujen järjestymisestä, ja työntekijä oli saattanut vaihtua.

Sijaisvanhemmalle nuoren täysi-ikäisyys voi tarkoittaa toimeksiantosuhteen päättymistä ja nuoren muutttoa kauaksikin sijaiskodistaan. Nuoren ja sijaisvanhemman suhdetta ylläpidettiin nuoren itsenäistymisen jälkeen esimerkiksi tukihenkilö- tai tukiperhesopimuksilla.

Sijaisvanhemmat toivoivat **sijaishuollon aikana muodostuneiden ihmissuhteiden huomioimista ja tukemista nuoren jälkihuoltoa suunniteltaessa**. Lisäksi toivottiin, että jälkihuollon työntekijällä olisi aikaa kohdata nuori säännöllisesti ja riittävän usein.

Sijaiskoti ihmissuhteineen voi olla tärkeä voimavara nuoren verkostossa myös jälkihuollon aikana. Kiintymykseen pohjautuvien, luottamuksellisten **ihmissuhteiden jatkuvuuden turvaaminen** aikuistumisvaiheessa olevalle nuorelle on merkityksellistä. **Nuorta osallistavalla, yhteistyössä tehtävällä jälkihuollon suunnittelulla voidaan myös selkeyttää sijaisvanhempien roolia ja tehtäviä osana nuoren jälkihuoltoa.**

Suosituksset:

- Tarvitaan valtakunnallinen ohjeistus lastensuojelun perhehoidon tehtävästä osana (itsenäistyvän nuoren) jälkihuoltoprosessia.
- Tarvitaan valtakunnallinen ohjeistus (itsenäistyvän nuoren) jälkihuollon työn sisällöstä ja toimintaperiaatteista, jossa huomioidaan kaikkien jälkihuoltoon oikeutettujen nuorten tarve tuelle.

4.4 Tunnustavan jälkihuoltotyön käytännöt ja kamppailut

Tuija Eronen, Johanna Hedman ja Riikka Korkiamäki

Ammattilaisten ja tukihenkilöiden kanssa toteutetuissa työpajoissa eläytymismenetelmän sovellus tarjosi työkalun visioida lähitulevaisuuden onnistumisia. Se ei kuitenkaan tutkijoiden odotuksista poiketen saanut aikaan irrottautumista vallitsevista rakenteista. Työpajojen työskentelyssä työntekijät keskittyivät työn perusrakenteisiin, lainsäädäntöön ja pitkälti myös nykytilan haasteiden kuvaukseen. Tutkijan rooli ei työpajassa ollut kuitenkaan tarkentaa tai palauttaa pohtimaan tulevaisuuden onnistumista, vaan vastaanottaa ammattilaisten visioima kuvaus tulevasta.

Työpajatyöskentelyn ja niiden pohjalta käytyjen keskustelujen perusteella työntekijät (ammattilaiset ja tukihenkilöt) olivat melko yksimielisiä siitä, mitä he pitivät tärkeinä itsenäistyvää nuorta tukiessaan ja laadukasta jälkihuoltoa tavoitellessaan. Näin oli riippumatta paikkakunnista ja ammattiryhmästä. Analyysin perusteella näyttää siltä, että Honnethin (1995) tunnustussuhdeteoria on toimiva jälkihuoltotyön käytännön arjen jäsentämisessä. Työntekijöiden pohdinnoissa esiintyi paljon tunnustamisen ulottuvuuksiksi tulkittavissa olevia teemoja, jotka konkretisoituvat **toimintaorientaatioiksi, joilla ammattilaiset pyrkivät tukemaan nuoren**

tunnustetuksi tulemisen kokemusta ja myönteisen identiteetin kehittymistä. Näillä suhteisuudeksi, asianajoksi ja yhdenvertaisuudeksi nimeämillämme toimintaorientaatioilla ammattilaiset kuvasivat tunnustuksen ulottuvuuksien toteutumista ilman, että heitä erityisesti pyydettiin pohtimaan tunnustamista tai että heille annettiin pohjatietoa teoriasta

Analyysimme perusteella miellämme suhteisuuden, asianajon ja yhdenvertaisuuden **tunnustavan jälkihuoltotyön käytännöiksi.** Nämä ilmenevät työskentelynä ihmissuhteiden tukemiseksi, nuoren asian ajamiseksi sekä yhdenvertaisuuden korostamiseksi osana ammatillista tai vapaaehtoista jälkihuoltotyötä. Keskeistä on tunnustamisen toteutuminen vuorovaikutuksellisen toiminnan kautta, ja työntekijöiden mielestä juuri **jälkihuollon työskentelyllä on merkittävä rooli nuoren ihmissuhteiden ja elämänhistorian työstämisessä** ja kuinka he omalla toiminnallaan pyrkivät panostamaan suhdeperustaiseen työskentelyyn (**suhteisuus**). Lisäksi he kuvasivat pyrkivänsä mahdollistamaan riittävän tutustumisajan uuden työntekijän kanssa ja muutoinkin varmistamaan nuoren edun toteutumisen pirstaloituneessa palvelujärjestelmässä (**asianajo**). He myös huolehtivat **yhdenvertaisuuden** toteutumisesta esimerkiksi edellyttämällä jokaiselle nuorelle psykososiaalista tukea riippumatta esimerkiksi kunnan ostopalvelupäätöksistä. Myös työpajoihin osallistuneet ammattilaiset korostivat **ihmissuhteiden merkitystä sijaishuollon päättymiseen liittyvien muutosten tukena.**

Nuorten tunnustetuksi tulemisen kokemusten edistämisen lisäksi jälkihuollon **työntekijät käyvät myös jatkuvaa kamppailua tunnustuksen saamiseksi omalle työlleen.** Aineistomme perusteella **jälkihuolto toimii palvelujärjestelmän rakenteellisilla rajapinnoilla** muun muassa sijaishuollon ja aikuissosiaalityön sekä sosiaalityön ja muiden julkisten palvelujen kuten koulutuksen, terveydenhuollon sekä työ- ja elinkeinosektorin välimaastossa. Tämä aktivoi vastavuoroisia tunnustuskamppailuja paitsi suhteessa asiakasnuoriin myös muihin ammatillisiin toimijoihin ja yhteiskunnalliseen palvelujärjestelmään. Arkisessa työssään jälkihuollon työntekijät käyvätkin tunnustuskamppailuja ainakin kolmelle eri ulottuvuudelle: 1) kamppailut nuoren kanssa ja aikaa vastaan, 2) kamppailut nuoren asianajajana palvelujärjestelmässä sekä 3) kamppailut tunnustetuksi tulemisesta merkittävän työn tekijänä. Tämä jatkuvissa kamppailuasetelmissa oleminen tekee jälkihuoltotyöstä poikkeuksellisen vaativaa ja uskoaksemme myös kuormittavaa sosiaalityötä.

Suosituks:

- Siirtymävaiheeseen panostaminen; ennakkoinnin ja tutustumisen mahdollistaminen
- Yhtenäiset jälkihuollon käsitteet ja linjaukset valtakunnallisesti siten, ettei jälkihuollon sovellus ole sattumanvaraista; kuitenkin yksilöllinen harkinta ja monipuolisuus palveluvalikossa
- Jälkihuoltotyön paikkaa ja asemaa palvelujärjestelmässä tulee selkiyttää vaativan työn tunnustamiseksi ja kuormittavuuden keventämiseksi.

4.5 Jälkihuolto: monenlaisten nuorten tukemista pienin ja henkilökohtaisin suhtein

Tarja Vierula ja Riikka Korkiamäki

Jälkihuollon ammattilaisten kanssa tuotetun etnografisen aineiston perusteella nousevat esiin erityisesti seuraavat seikat:

Ihmissuhteiden pysyvyys: Työntekijät tunnistavat nuorten toiveen suhteiden pysyvyydestä jälkihuoltosiirtymissä, mutta **erillinen jälkihuoltoyksikkörakenne merkitsee työntekijöiden vaihtumista**. Sosiaalityöntekijät käyttävät kuitenkin **harkintaa ja tekevät yksittäisiä poikkeuksia nuoren etu edellä** esimerkiksi tilanteissa, joissa lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä tai ohjaaja on ainoa nuoren elämässä pitkään pysynyt aikuinen. Ammatillaiset kertoivat myös tekevänsä “erotyötä” eli valmistelevänsä nuorta emotionaalisesti suhteen katkeamiseen ja uuden/uusien muodostamiseen siirtymävaiheessa.

Varsinkin pienten laitosten henkilökunta saattaa pitää yhteyttä nuoreen huostaanoton ja sijoituksen päättymisen jälkeen **epävirallisesti “hyväntahtoisuuden varassa”**. Sijaisperheissä asuvien nuorten jäämistä sijaisperheeseen jälkihuoltoon siirtymisen jälkeen voidaan tukea taloudellisesti, mikäli sen katsotaan olevan nuoren edun mukaista. **Laitos- ja perhehoidossa olleiden nuorten kohtelu ei näin ollen toteudu tasa-arvoisesti palvelujärjestelmän taholta.**

Suhteet, vuorovaikutus ja kohtaaminen: Työntekijät korostavat nuorten tavoin **suhteen vastavuoroisuuden ja henkilökohtaisen tason merkitystä**. He kertoivat luottamuksellisen suhteen rakentuvan **“pienistä suhteista”** ja niiden ylläpidosta, tutustumisesta, tunnustamisesta (nuori tulee nähdyksi, kuulluksi ja arvostetuksi kokonaisuena itsenään) ja tukemisesta. Pienet suhteet voivat olla merkityksellisiä ennen varsinaista tutustumista ja tilanteissa, joissa nuori “katoaa” työntekijältä (yleensä nuori voi tällöin huonosti). Yhtenä esimerkkinä pienistä suhteista sosiaalityöntekijä kertoi nuoresta, joka vannoi, ettei tule koskaan tapaamaan häntä. Sosiaalityöntekijä kuitenkin piti suhdetta yllä viestein ja puheluin. Kun ensimmäisen kerran onnistuttiin yhdessä siirtämään laskun eräpäivää, se oli iso askel luottamuksen rakentumisessa ja suhteen luomisessa.

Suhteen luominen nuoreen vaatii työntekijältä ammattitaitoa, jälkihuoltokontekstin ymmärtämistä, aikaa ja kärsivällisyyttä, sillä siihen voi mennä 1–2 vuotta. Pienten suhteiden ylläpito, tutustuminen, tunnustaminen ja tukeminen ovat läsnä saman- tai eriaikaisesti tai limittäin. Tätä voidaan pitää **nuoren myönteisesti tunnistavana ja tunnustavana sosiaalityönä, jonka arvoa on vaikea mitata ja vaikuttavuutta todentaa.**

Nuorten heterogeenisyys/yksilöllisyys: Nuoret ja heidän tilanteensa ovat yksilöllisiä, kuten työntekijä osuvasti kuvasi: ”Kun on 100 nuorta, on 100 erilaista tarinaa”. Jälkihuollon ammatillaiset saavat kunkin nuoren **henkilökohtaiset tarinat ja yksilölliset palvelutarpeet** esiin vain henkilökohtaisella, vastavuoroisella tutustumisella. **On 1) hyvinvoivia nuoria, jotka pärjäävät peruspalveluilla, 2) nuoria, jotka tarvitsevat erityistä tukea jollakin elämänalueella/palvelusektorilla ja 3) nuoria, jotka tarvitsevat monialaista, erityistä tukea.**

Ammattilaisten kertomana jälkihuollossa työskennellään erityisesti viimeksi mainittujen kanssa. He korostivat eritoten näiden nuorten tarvetta **rinnallakulkijuudelle, tuetulle asumiselle ja tukihenkilöille**. Merkillepantavaa on, että **nuorten palvelujen tarve ei ole suoraan yhteydessä ikään, vaan nuorten kyvyt ja mahdollisuudet ottaa vastaan erilaisia jälkihuollon palveluja vaihtelevat**.

Siirtymävaiheen merkityksellisyys, oikeudenmukaisuus ja rakenteet: Siirtymävaiheessa avo- tai sijaishuollosta jälkihuoltoon ammattilaiset pitävät keskeisenä **ennakointia ja “saattaen vaihtoa”**. Ennakointiin liittyen he kuvasivat, että nuorelta ei pitäisi odottaa ”yhden yön ihmettä” hänen täyttäessään 18 vuotta, vaan itsenäistymiseen liittyvien tietojen ja taitojen opettelu tulisi aloittaa ikätasoisesti vuosia ennen siirtymää. Tässä niin avo- ja sijaishuollon sosiaalityöntekijöillä, sijaisvanhemmilla kuin laitosten henkilökunnalla on merkittävä rooli. Tällä hetkellä ennakkoinnin toteutumista haastaa vastuiden epäselvyys sekä laitos- ja sijaisperhekohtainen vaihtelu. Saattaen vaihdolla ammattilaiset puolestaan kuvasivat käytäntöä, jossa jälkihuollon työntekijä tapaa nuorta 4–6 kk ennen siirtymää yhdessä tuttujen työntekijöiden kanssa. Tällä pyritään varmistamaan siirtymään liittyvä tiedonvaihto, nuoren tietämys tulevista työntekijöistään sekä kynnyksen madaltaminen molemminpuoliseen tutustumiseen. Osittain myös saattaen vaihdon käytännöt ja toteutus hakevat vielä paikkaansa.

Siirtymävaiheen ennakkoinnin ja saattaen vaihdon vakiintumattomien käytäntöjen lisäksi ammattilaisten kuvauksissa näkyy **nuorten välinen epätasa-arvoisuus jälkihuollon toteutumisessa**. Jälkihuollon sisältö ja tarjottava tuki, itsenäisyysvarojen käyttö ja määrittelykäytännöt, sosiaalihjauksen sisältö (esimerkiksi kunnan ohjaus vrt. ostopalveluohjaus) sekä jälkihuollon asiakkuuden päättämisen käytännöt vaihtelevat niin työntekijä- ja yksikkökohtaisesti kuin alueittainkin.

Nuorten tavoin myös jälkihuollon työntekijät odottavat tunnustetuksi tulemistä. Ammattilaisten kohdalla se tarkoittaisi esimerkiksi sitä, että **työn erityisyys, vaativuus ja arvo tunnustetaan niin yksilö-, yhteisö- kuin yhteiskuntatasoilla**. He toivovat lisäksi kunnollisia työskentelyolosuhteita, kuten toimivia työtiloja, sekä riittäviä resursseja kuten asiakasmitoituksen toteutumista myös jälkihuollossa. He odottavat riittävää tukea, toimivaa työyhteisöä sekä toimivia käytäntöjä kriisitilanteiden purkamiseen ja korostavat johtamisen merkitystä näiden toteutumisessa. Edellä mainittujen asioiden toteutuminen loisi ammattilaisille mahdollisuuden asiantuntemuksensa käyttöön siten, että he voivat parhaalla mahdollisella tavalla vastata kunkin nuoren yksilöllisiin tarpeisiin.

Suosituksset:

- Jälkihuoltopalveluiden järjestämisestä ja käytännöistä hyvinvointialueilla tulee säätää tarkemmin huomioiden sekä nuorten heterogeenisyys että keskinäisen tasa-arvon toteutuminen, palveluiden monialaisuus, ihmissuhteiden jatkuvuus, rinnalla kulkeva tuki sekä oikeus jälkihuollon sosiaalityön riittävästi resursoituun erityisosaamiseen.
- Palvelurakenne tulisi järjestää siten, että nuorella olisi tarvittaessa mahdollisuus pysyvään, tuttuun ammattilaiskontaktiin avo- tai sijaishuollosta jälkihuoltoon siirryttäessä.

4.6 Kehittämispajat: Myönteinen tunnistaminen jälkihuoltotyössä

Niina Vuoristo

Edellä kuvattujen tutkimuksen keskeisten tulosten perusteella sekä hankkeen käsitteellisiin lähtökohtiin nojaten järjestettiin kevään 2023 aikana kuusi kehittämispajaa maantieteellisesti kahdella eri alueella. Kehittämispajoihin osallistui yhteensä kolme jälkihuollon kokemusasiantuntijanuorta, neljä jälkihuollon ohjaajaa yksityiseltä sektorilta ja 33 jälkihuollon ammattilaista kahdelta hyvinvointialueelta. Yhden työpajan osallistajat muodostuivat alueellisesta jälkihuollon nuorten asiakasraadista, ja siihen osallistui kolme nuorta ja kolme vastuutyöntekijää. Työpajojen toteutuksista vastasivat Turun ammattikorkeakoulun sosionomi (AMK) ja sosionomi (YAMK) -opiskelijat yliopettaja Eeva Timonen-Kallion ja lehtori Niina Vuoriston ohjauksessa.

Kehittämispajojen kesto vaihteli kahdesta tunnista kuuteen tuntiin. Kehittämispajoissa toteutettiin toiminnallisia ja osallistavia menetelmiä, joiden avulla selvitettiin myönteisen tunnistamisen ja siirtymien ilmentymistä jälkihuollon työssä. Kehittämispajoissa työstettiin jälkihuollon työntekijöiden ja kokemusasiantuntijoiden kokemuksia onnistuneista ja huonoista vuorovaikutustilanteista. Lisäksi pohdittiin myönteistä tunnistamista tukevia ja haastavia tekijöitä ja tarkasteltiin nuorten tukemista siirtymissä ja ihmissuhteissa osana jälkihuoltotyötä.

Kehittämispajoissa käytettyjä menetelmiä olivat Learning cafe, muistilappuharjoite, väittämäharjoite, case-harjoite, hattuharjoite (mukailtu kuusi hattua opetusmenetelmästä), miellekarttatarjoite, muistilista ammattilaisille myönteisestä tunnistamisesta sekä SWOT-analyysi. Osa menetelmistä toteutettiin sekä kokemusasiantuntijoille että ammattilaisille, osa vain toisille. Kehittämispajoista syntyi kirjallista materiaalia SWOT-analyysin, muistiinpanojen, fläppipaperien ja post-it -lappujen muodossa.

Keskeisenä tuloksena syntyi ehdotus nuoren ja jälkihuollon työntekijän yhteistyösuhteen rakentamisesta nuoren aikuistumisen tueksi. Yhteistyösuhteen rakentaminen perustuu myönteisen tunnistamisen työotteeseen. Kehittämispajojen pohjalta koottiin muistilista myönteisen tunnistamisen toteuttamisen elementeistä (ks. kuvio 1). Myönteisen tunnistamisen lisäksi kuvattiin jälkihuoltoon liittyvät siirtymät (juridinen, fyysinen ja emotionaalinen) ja nuoren tukeminen näissä siirtymissä.

Kuvio 1. Muistilista myönteisen tunnistamisen elementeistä jälkihuoltotyössä (Rankonen, Suomalainen & Suominen 2023)

Myönteisen tunnistamisen muistilistan lisäksi kehittämispajoissa rakentuneet **suositukset** ovat:

- Valtakunnallinen ohjeistus digiohjauksen hyödyntämisestä sosiaalihuollon asiakastyössä. Digiohjauksen esteinä ovat tietoturvaan liittyvät tulkinnat, jotka poikkeavat toisistaan hyvinvointialueittain.
- Aikuistumisohjelman kirjaaminen jälkihuoltotyön tueksi. Aikuistumisohjelmassa tulisi kuvata mm. työntekijöiden vastuualueet nuoren siirtyessä sijaishuollosta jälkihuoltoon.

5 Yhteenvedo ja suositukset

5.1 Tutkimuksen tavoitteisiin vastaaminen

Hyvää jälkeä -hankkeen tavoitteena oli (1) osallistua kattavan jälkihuoltoa koskevan tietopohjan tuottamiseen sekä (2) rakentaa syvällistä ymmärrystä jälkihuollosta niin asiakkaiden, ammattilaisten kuin muiden keskeisten toimijoiden näkökulmasta. Hankkeen kehittämisosuuden tavoitteena oli (3) rakentuvan tutkimustiedon pohjalta yhdessä jälkihuollon osallisten kanssa suunnitella jälkihuoltoa tilanneperustaisesti huomioivaa ohjauskäytäntöä.

(1) Kartoittaminen

Jälkihuollon nykytilaa kartoitettiin erityisesti hanketta pohjustavissa yhteiskehittämispajoissa sekä jälkihuollosta kokemusta omaaville nuorille suunnatulla kyselyllä. Keskeisiksi tuloksiksi nousi sen ymmärtäminen, että

- Jälkihuolto on yksilöllinen prosessi ja elämänvaihe, johon vaikuttavat monet henkilökohtaiset ja yhteisölliset seikat ja jonka kesto voi vaihdella muutamasta kuukaudesta useisiin vuosiin.
- Kyse ei ole vain sosiaalipalvelusta, vaan monet muutkin formaalit ja informaalit tahot ovat nuoren elämässä läsnä jälkihuollon tavoitteiden (yhdenvertaisen aikuisuuden) näkökulmasta.
- Palvelujärjestelmän nykyrakenteet eivät mahdollista nuorelle tärkeää sosiaalisten suhteiden pysyvyyttä parhaalla mahdollisella tavalla (työntekijöiden vaihtuvuus esim. sijaishuollosta jälkihuoltoon siirryttäessä).
- Kokonaisvaltainen, yksilöllinen ja tarpeenmukainen tuki ja palvelut toteutuvat tavoitteiden tasolla, mutta käytännön toteutuksessa on sattumanvaraisuutta ja eriarvoisuutta riippuen esimerkiksi asuinkunnasta ja sijaishuoltopaikasta.
- Jatkuvuutta edustavan ja arjessa mukana elävän rinnallakulkevan tuen tarve on ilmeinen eikä se toteudu nykyisellään monenkaan nuoren kohdalla. Luotettavan työntekijä-asiakas-suhteen rakentuminen on tärkeää, mutta toteutuu vaihtelevasti.
- Jälkihuoltoon oikeutetut nuoret voidaan karkeasti jakaa kolmeen ryhmään: 1) hyvinvoivat nuoret, jotka pärjäävät peruspalveluilla, 2) nuoret, jotka tarvitsevat erityistä tukea jollakin elämänalueella/palvelusektorilla ja 3) nuoret, jotka tarvitsevat monialaista, erityistä tukea. Erityisen vaikea tilanne on niiden nuorten kohdalla, jotka tarvitsevat monialaista tukea, mutta myös ns. hyvinpärjäävät nuoret kokevat ajoittain jälkihuollon palvelut vaikeasti saavutettaviksi.

(2) Ymmärtäminen

Hyvän jälkihuollon edellytyksiä pyrittiin hankkeessa ymmärtämään perehtymällä jälkihuoltoa toteuttavien ammattilaisten, perhehoitajien sekä sijaishuollosta itsenäistyvien nuorten arkeen ja kokemuksiin. Ymmärrystä haettiin tunnustavan etnografisen tutkimusotteen kautta.

Jälkihuoltovaihetta elävien nuorten näkökulmasta keskeisenä näyttäytyivät seuraavat seikat:

- Tärkeintä on merkityksellisten ihmissuhteiden pysyvyys ja jatkuvuus sijaishuollosta itsenäisempään elämään siirryttäessä.
- On tärkeä ymmärtää, että sijaishuoltotausta on aina leimaava (kielteisesti tunnustava) kaikille sen kokeneille nuorille. Sen negatiivisista identiteetti-vaikutuksista irtautumiseksi merkityksellisiä ovat myönteisesti tunnustavat ihmissuhteet. Tärkeitä tunnustetuksi tulemisen kokemuksia voi rakentua niin pitkäkestoisissa ihmissuhteissa kuin yksittäisissä kohtaamisissa.
- Nuorelle jälkihuollon työntekijä edustaa yhteiskuntaa häntä myönteisesti tai kielteisesti tunnustavana tekijänä. Siksi suhteen henkilökohtaisuutta ja yksittäisen työntekijän tai kohtaamisen merkitystä ei tule väheksyä.
- Jälkihuolto on vain osa nuoren elämän kokonaisuutta. On tärkeää huomata, että jälkihuollon tuen avulla ei ole mahdollista ratkaista kaikkia nuoren elämän osa-alueita, vaan tuen tulee olla monialaista, kokonaisvaltaista ja rinnallakulkevaa.

Perhehoidon näkökulmasta tarkasteltuna rakentui ymmärrys, jonka mukaan

- Sijaisvanhemmat ovat sitoutuneet ja kiinnittyneet luonaan asuneisiin nuoriin ja huolehtivat monista nuoren arjen asioista, vaikka nuori oli muuttanut jo omaan asuntoonsa.
- Nuoren ja sijaisvanhempien suhteen ylläpitäminen on tärkeää niin nuorille kuin perhehoitajille. Sijaiskoti ihmissuhteineen voi olla tärkeä voimavara nuoren verkostossa myös jälkihuollon aikana. Sijaishuollon aikana muodostuneiden ihmissuhteiden huomioiminen ja tukeminen nuoren jälkihuoltoa suunniteltaessa onkin tärkeää.
- Tärkeää on nuorta osallistava, yhteistyössä tehtävällä jälkihuollon suunnittelu sekä sijaisvanhempien roolin ja tehtävien selkeyttäminen osana nuoren jälkihuoltoa.

Monet aikuiset ovat osa jälkihuollon toteutumista ja sijaishuollosta itsenäistyvän nuoren arkea. Hyvää jälkeä -hankkeessa pyrittiin ymmärtämään jälkihuoltoa työnä ammattilaisten ja tukihenkilöiden näkökulmasta. Nuorten syntymäperheitä tai muita sosiaalisia verkostoja, kuten sukulaisia ja ystäviä, ei tarkasteltu hankkeessa erikseen, mutta ne todettiin monella tapaa merkityksellisiksi niin nuorten itsensä kuin heidän kanssaan työskentelevien ammattilaisten kuvaamina. Muita ammattilaisten ja tukihenkilöiden ”jälkihuoltoarjessa” keskeisenä ilmeneviä seikkoja olivat, että

- Ammattilaiset ja tukihenkilöt pyrkivät toteuttamaan nuorta tunnustavaa jälkihuoltotyötä panostamalla suhdeperustaiseen työskentelyyn, toimimalla nuoren asianajajana palveluverkostossa sekä tavoittelemalla yhdenvertaisuutta nuorten välille esimerkiksi asuinkunnasta tai nuoren taustasta riippumatta.
- Jälkihuolto toimii palvelujärjestelmän rakenteellisilla rajapinnoilla muun muassa sijaishuollon ja aikuissosiaalityön sekä sosiaalityön ja muiden julkisten palvelujen kuten koulutuksen, terveydenhuollon sekä työ- ja elinkeinosektorin välimaastossa. Työ on vaativaa, ja työntekijät tarvitsevat ja ansaitsevat tunnustusta työlleen. Arkiseen jälkihuoltotyöhön kuuluvat jatkuvat tunnustuskamppailut suhteessa asiakasnuoriin, muihin ammatillisiin toimijoihin sekä yhteiskunnalliseen palvelujärjestelmään ja omaan asemaansa sen osana.

- Ammattilaiset tunnistavat jälkihuollon organisatoriset ja käytännölliset haasteet ja elävät niitä todeksi työssään. Tällaisia ovat muun muassa nuoria eriarvoistavat käytännöt, asiakassuhteiden jatkuvuuteen ja ihmissuhteiden pysyvyyteen liittyvät haasteet sekä asiakasnuorten heterogeenisyyteen liittyvät haasteet ja sen tuottamat ongelmat nuorten tavoittamisessa.
- Ammattilaiset käyttävät kuitenkin työssään runsaasti omaehtoista harkintaa ja tekevät yksittäisiä poikkeuksia nuoren etu pääasiallisena harkintaperusteenaan. Tämä on työssä ilmenevä mahdollisuus, mutta toisaalta sillä on riski entisestään vahvistaa nuorten eriarvoista kohtelua.
- Jälkihuollon ammattilaisten työssä tärkeää on rakentaa nuoreen henkilökohtainen suhde sekä tunnustaa nuori yksilönä. Tärkeää arjessa ovat nuoret myönteisesti tunnistavat ja tunnustavat pienet teot ja yhteydet, joiden arvoa on vaikea mitata ja vaikuttavuutta todentaa.

(3) Kehittäminen

Hyvää jälkeä -hankkeen kolmantena tavoitteena oli tukea jälkihuollon kehittämistä tutkimuksen tuloksiin perustuen tunnistuen jälkihuolto monipolvisena ja usein ei-johdonmukaisena siirtymänä, joka perustuu vastavuoroiseen tunnustamiseen ja tilanneperustaisiin ohjaukikäytäntöihin. Tavoitteeseen vastattiin erityisesti

- tiiviillä ja jatkuvalla vuorovaikutuksella jälkihuoltokentän kanssa koko hankkeen ajan; ks. luku 5.3 lista tilaisuuksista, joissa hankkeen tuloksia on esitelty ja niistä keskusteltu yhdessä kentän toimijoiden kanssa
- osallistamalla kutsutun asiantuntijan roolissa jälkihuoltokentällä käynnissä oleviin kehittämisprosesseihin
- hankkeen tuloksia käsittelevissä erillisissä kehittämisspajoissa, joissa mm. tuotettiin työntekijöiden muistilista myönteisen tunnistamisen elementeistä jälkihuoltotyössä (ks. luku 4.6)
- osallistamalla uusien kehittämisspajojen valmisteluun ja toteutukseen, joissa testataan, mallinnetaan ja edelleen kehitetään sijaishuollosta itsenäistyvien nuorten jälkihuoltoa hankkeen tulosten pohjalta.

Jälkihuollon kartoittamista, ymmärtämistä ja kehittämistä koskevien tavoitteiden lisäksi *Hyvää jälkeä* -hankkeessa pyrittiin (4) kehittämään nuoria ja ammattilaisia osallistavia tutkimus- ja yhteiskehittämisen menetelmiä. Hankkeessa onkin kehitetty ja toteutettu ns. tunnustavan etnografian menetelmää (Vierula & Saukkola, tulossa 2024), jota voidaan soveltaa paitsi tutkimuksessa myös ammatillisessa työssä. Lisäksi hankkeessa toteutettu kysely nuorille laadittiin osallistavassa yhteistyöprojektissa kokemusasiantuntijanuorten kanssa (ks. Stenvall ym., tulossa 2024). Myös hankkeen kehittämistyössä on tavoiteltu nuoria osallistavaa yhteiskehittämistä, mutta osallistuvien nuorten tavoittaminen osoittautui ennakoitua vaikeammaksi. Kehittämisspajoihin osallistui kuitenkin jälkihuollosta kokemusta omaavia nuoria. Lähemmäs kohderyhmään kuuluvia nuoria on pyritty pääsemään myös nuorille luontevan sosiaalisen median, Tiktokin, välityksellä. Yhteistyössä Tiktok-sossujen (<http://www.tiktoksossut.fi/>) kanssa laadittiin hanketta esittelevä ja aineiston tuottamiseen

osallistava Tiktok-video, ja lisäksi hankkeen tuloksista tehtiin nuorille suunnattu videosarja Tiktokiin. Ammattilaisten osallistaminen on toteutunut jatkuvan ja kiinteän vuorovaikutuksen kautta, jossa ammattilaiset ovat osallistuneet tutkimustehtävien määrittelyyn, aineiston tuottamiseen sekä tulosten tulkintaan yhteisissä keskusteluissa ja kehittämispajoissa.

Lisäksi hankkeen tavoitteena oli (5) tunnustussuhdeteorian soveltava kehittäminen huomioiden yhteisöllisen ja yhteiskunnallisen tunnustuksen ulottuvuudet sekä nuorten että heidän kanssaan toimivien aikuisten näkökulmista. Tunnustavan etnografian kehittämisen lisäksi hankkeen tuloksia on säännönmukaisesti tarkasteltu tunnustussuhdeteoreettisten linssien läpi. Ammattilaisten toteuttaman jälkihuoltotyön tarkastelu tunnustussuhdeteoreettisesti on konkretisoinut sitä, mitä tunnustetuksi tulemisen kokemukset tai tunnustuksen puute merkitsevät nuorille (esim. Vierula & Saukkola, tulossa 2024) sekä miten tunnustussuhteet ilmenevät ammattilaisten käytännön työssä (Hedman & Korkiamäki, tulossa 2024; Korkiamäki ym., tulossa 2025). Lisäksi myönteisen tunnistamisen muistilista (ks. 4.6) konkretisoi teoriaa käytännön työn ja kohtaamisten tasolla.

5.2 Poliittikasuositukset

Kun lapsi tai nuori otetaan vanhempiensa hoidosta ja kasvatuksesta yhteiskunnan huostaan, lastensuojelu käyttää merkittävää valtaa, jonka valtio on lastensuojelulain pohjalta sille antanut. Mikäli vallan ja vastuun ajatellaan kulkevan käsi kädessä, valtiolla on moraalinen vastuu tukea ja huolehtia huostaanottamistaan lapsista kaikissa elämänvaiheissa ja tilanteissa (Heino & Pösö 2003). Tämä koskee myös sitä elämänvaihetta, jolloin täysi-ikäistyvä nuori siirtyy itsenäisempään elämänvaiheeseen ja kohti aikuisuutta. Sijaishuollosta aikuistuvien nuorten aseman parantamiseksi ja heidän jälkihuoltonsa kehittämiseksi esitämme seuraavat poliittikasuositukset:

1. Pysyvien, luottamuksellisten ihmissuhteiden varmistaminen siirtymätilanteessa

Niin nuorten kuin ammattilaisten kokemukset palvelujen toimivuudesta ja onnistumisesta kiinnittyvät aina viime kädessä ihmissuhteisiin ja niiden sisältämään vuorovaikutukseen. Tutkimus korostaa sosiaalisten suhteiden pysyvyyden ja luottamuksellisuuden merkitystä nuoren siirtyessä sijaishuollosta jälkihuoltoon ja itsenäisempään elämään. Pysyvä ja tukeva ihmissuhde voi löytyä nuoren läheisverkostosta, mutta tämän lisäksi institutionaalisilla kontakteilla on suuri merkitys. Nuoren luottamus yhteiskuntaan rakentuu mikrotason vuorovaikutuksessa ammatillisiin toimijoihin. Hyvä luottamussuhde puolestaan edellyttää, että ammattilaisella on riittävästi aikaa nuorelle ja että hän tuntee nuoren henkilökohtaisesti.

- **Pysyvien ihmissuhteiden merkitys tulisi huomioida palvelurakenteessa siten, ettei nuoren siirtyminen sijaishuollosta jälkihuoltoon aiheuta ammatillisten ja muiden nuorta tukevien ihmissuhteiden katkeamista. Luottamuksellisen ihmissuhteen rakentumiseksi ja ylläpitämiseksi on tarpeen varmistaa ammattilaisten aikaresurssit kutakin nuorta kohden.**

2. Yksilöllisten tarpeiden huomioiminen

Nuorten tilanteet ja se, miten he tilanteensa kokevat, ovat yksilöllisiä ja keskenään hyvin erilaisia. Aikuistumiseen tyypillisesti liitetyt piirteet (opiskelu ja valmistuminen, itsenäinen asuminen, vakiintunut työelämä, parisuhde ja perhe) saavutetaan eri aikoina ja eri tahtiin. Lisäksi aikuistuminen voi viivästyä ja keskeytyä monenlaisista nuoreen itseensä liittyvistä mutta myös hänestä riippumattomista yhteisöllisistä ja yhteiskunnallisista syistä. Palvelun tarve ei yleensä ole suoraan yhteydessä nuoren ikään; niin palvelutarpeen, palvelujen sisällön kuin niiden hyödyntämisen ajoittumisen suhteen nuoret ovat yksilöitä. Kyvyt ja mahdollisuudet ottaa vastaan palveluja vaihtelevat suuresti. Lisäksi nykyinen lainsäädäntö ja palvelujärjestelmä tunnistaa heikosti, että jälkihuolto eli sijoituksen jälkeiset vuodet eivät ole erillinen, selkeärajainen elämänvaihe vaan osa syklistä jatkumoa nuoren elämänsä aikana.

- **Lainsäädännön ja palvelujärjestelmän tulisi mahdollistaa tarpeen mukainen yksilöllinen vaihtelu palvelujen vastaanottamisessa sekä niiden ajoittumisen että sisältöjen näkökulmasta. Siirtymä sijaishuollosta jälkihuoltoon olisi ymmärrettävä pitkäkestoisena elämänvaiheena, joka alkaa jo vuosia ennen täysi-ikäistymistä ja jatkuu yksilöllisen määrittämättömästi.**

3. Pitkäkestoinen, monialainen aikuistumisen tukeminen

Sijoituksen jälkeisessä elämässä oikeus jälkihuoltoon nivoutuu nuoren muihin elämänalueisiin. Kiinteä vuoropuhelu yleisten sosiaalipalvelujen ja erityisen tuen välillä on tarpeen. Monialaisen tuen kohdalla on tärkeä huomata, että rinnalla kulkeva yksilöllinen tuki ja aikuissuhteen pysyvyys suojaavat ja tukevat nuorta pirstaloituneessa palvelujärjestelmässä.

- **Tutkimustulokset puoltavat monialaisen aikuistumisen tuen järjestelmän kehittämistä. Monialaisen tuen konkretisointi huomioiden eri hallinnonalojen ja toimijoiden vastuut ja yhteistyön käytännöt on ensiarvoista. Lisäksi on tärkeä varmistaa, että jokaisella jälkihuoltoon oikeutetulla nuorella on sitoutunut, arjessa rinnalla kulkeva tukihenkilö, joka voi olla esimerkiksi läheinen, vapaaehtoinen tai ammatillinen tukihenkilö tai ammattilainen.**

4. Yhdenvertaisuus ja oikeudenmukaisuus

Siirtymät ja muutostilanteet ovat yleisesti riski nuoren ihmisen hyvinvoinnille. Sijaishuollosta itsenäistyvät ja jälkihuollon päättävät nuoret kokevat muita nuoria useammin monia muutoksia samanaikaisesti, kuten esimerkiksi asuinpaikan, työ- tai opiskelupaikan, palvelukontaktien ja ihmissuhteiden vaihtuminen. Lisäksi sijaishuollossa olleet nuoret kohtaavat lukuisia muita, taustaansa liittyviä riskitekijöitä. Tämä on tarpeen huomioida tavoiteltaessa yhdenvertaisuutta jälkihuoltoon oikeutettujen ja muiden nuorten välillä.

- **Sijaishuoltotaustaiset nuoret ovat oikeutettuja saamaan yhteiskunnalta erityistä tukea.**

Huomionarvioista on myös jälkihuoltoon oikeutettujen nuorten keskinäinen yhdenvertaisuus. Tällä hetkellä aikuistuvien nuorten jälkihuoltopalvelut eivät ole valtakunnallisesti yhdenmukaisia

hallinnollisesti eivätkä sisällöllisesti käytännön toteutuksen tasolla. Tämä asettaa jälkihuoltoon oikeutetut nuoret keskenään eriarvoiseen asemaan.

- **Jälkihuoltopalvelujen järjestämisestä hyvinvointialueilla ja niiden käytännön toteuttamisesta olisi hyvä säätää tarkemmin huomioiden erityisesti palveluiden monialaisuus, ihmissuhteiden jatkuvuus sekä rinnalla kulkeva tuki.**

5.3 Tuotokset ja toiminnot lueteltuna

Julkaisut

Tieteelliset julkaisut

Hedman, Johanna & Korkiamäki, Riikka (tulossa 2024) How social work professionals facilitate recognition with and for care leavers. *European Journal of Social Work* (submitted).

Korkiamäki, Riikka & Hedman, Johanna & Vierula, Tarja & Eronen, Tuija (tulossa 2025) Kamppailua omasta ja toisten puolesta – tunnustussuhdekamppailut jälkihuollon sosiaalityössä. Teoksessa Aini Pehkonen ym. (toim.) *Vaativa sosiaalityö. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2024*.

Pakarinen, Tuija & Pohjolainen, Auli (tulossa 2024) Perhehoitajuuden kehykset nuoren jälkihuoltoon siirtymisen aikana.

Saukkola, Saara & Korkiamäki, Riikka (tulossa) Pienen aineiston mahdollisuuksia ja haasteita – Esimerkkinä lastensuojelun jälkihuoltoon oikeutetun nuoren kirjoittama kirje.

Stenvall, Elina & Vanhatalo, Nina & Korkiamäki, Riikka (tulossa) Nuoret kyselytutkimuksen toimijoina: lastensuojelun jälkihuolto nuorten kysymänä, kokemana ja tulkitsemana.

Turtiainen, Pirjo & Vierula, Tarja & Korkiamäki, Riikka (tulossa 2024) Nuoren asemoituminen ja sen saamat merkitykset lastensuojelun jälkihuollon siirtoneuvottelussa.

Vierula, Tarja (tulossa) Pienet suhteet, aika ja myönteinen tunnistaminen jälkihuoltotyössä.

Vierula, Tarja (tulossa) Tunnustetuksi tuleminen lastensuojelun jälkihuollossa työskentelevien ammattilaisten näkökulmasta.

Vierula, Tarja & Korkiamäki, Riikka & Saukkola, Saara & Pakarinen, Tuija & Pohjolainen, Auli & Vanhatalo, Nina & Eronen, Tuija (tulossa 2024) Aikuistuvan nuoren lähtö julkisesta kodista – sijaishuollosta itsenäistymisen tapoja. Teoksessa Johanna Kiili ym. (toim.) *Lapsiperheiden ja lastensuojelun sosiaalityö. Gaudeamus*.

Vierula, Tarja & Saukkola, Saara (tulossa 2024) Lasten ja nuorten auttamisen instituutiot jälkihuoltopalveluja käyttävien nuorten tunnustajina.

Julkaisut ammatilliselle yleisölle

Pohjolainen, Auli & Pakarinen, Tuija & Turunen Pirjo (2023) Sijaiskoti voi olla tärkeä jälkihuollon voimavara. Perhehoito-lehti 3/2023, 25.

Korkiamäki, Riikka & Vierula, Tarja & Hekkala, Marja (tulossa) Jälkihuollon kehittämisen kohteet ammattilaisten kuvaamina.

Yleistajuiset julkaisut

Korkiamäki, Riikka & Saukkola, Saara (2023) Aikuistumisen tuen ei pitäisi perustua tiukkoihin ikärajoihin. Helsingin Sanomat / Vieraskynä. <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000009943599.html>

Saukkola, Saara & Korkiamäki, Riikka (2022) Hyvää jälkeä! Ihanteellista itsenäistymisen tukea etsimässä. Säikeitä 1/2022, 8–9. https://issuu.com/ucpori/docs/s_ikeit_2022_web_aukeamat

Korkiamäki, Riikka & Vierula, Tarja & Saukkola, Saara (2023) Miksi tutkimme lastensuojelun jälkihuoltoa? <https://blogs.tuni.fi/pori/yhteiskuntatieteet/miksi-tutkimme-lastensuojelun-jalkihuoltoa/>

Hyvää jälkeä -hankkeen blogit

Hedman, Johanna (2023) Yhteiskunnan tehtävä on saada aikaan hyvää jälkeä. <https://projects.tuni.fi/hyvaajalkea/blogi/blogi-2/yhteiskunnan-tehtava-on-saada-aikaan-hyvaajalkea/>

Jurvainen, Riikka (2023) Muistatko työpäivästä ne kaksikymmentä onnistumista vai sen yhden mokaan? <https://projects.tuni.fi/hyvaajalkea/blogi/blogi-2/blogi-muistatko-tyopaivasta-ne-kaksikymmenta-onnistumista-vai-sen-yhden-mokan/>

Kemiläinen, Marjo (2023) Nuorten naisten tukemisen haasteet sosiaali- ja terveyspalveluissa. <https://projects.tuni.fi/hyvaajalkea/blogi/blogi-2/nuorten-naisten-tukemisen-haasteet-sosiaali-ja-terveyspalveluissa/>

Nikander-Peiponen, Henriikka & Saukkola, Saara (2023) Jälkihuolto ehdollisesti rangaistujen nuorten kanssa – yleisiä ja erityisiä tarpeita. <https://projects.tuni.fi/hyvaajalkea/blogi/blogi-2/blogi-jalkihuolto-ehdollisesti-rangaistujen-nuorten-kanssa-yleisia-ja-erityisia-tarpeita/>

Pohjolainen, Auli & Pakarinen, Tuija & Turunen, Pirjo (2022) Kokemuksia opiskelijoiden moniammatillisesta työskentelystä tutkimus- ja kehittämishankkeessa. <https://projects.tuni.fi/hyvaajalkea/blogi/blogi-2/kokemuksia-opiskelijoiden-moniammatillisesta-tyoskentelysta-tutkimus-ja-kehittamishankkeessa/>

Saukkola, Saara (2022) Omaa värikarttaa rakentamassa – Ajatuksia tutkijan työn alkuvaiheilta. <https://projects.tuni.fi/hyvaajalkea/blogi/blogi-2/blogi-omaa-varikarttaa-rakentamassa-ajatuksia-tutkijan-tyon-alkuvaiheilta/>

Turunen, Pirjo & Pakarinen, Tuija & Pohjolainen, Auli (2023) Tutkimusyhteistyötä onnistuneesti yhteistyönä. <https://projects.tuni.fi/hyvaajalkea/blogi/blogi-2/tutkimusyhteistyota-onnistuneesti-yhteistyona/>

Vierula, Tarja & Korkiamäki, Riikka (2022) Miksi jälkihuollon tutkiminen on tärkeää? <https://projects.tuni.fi/hyvaajalkea/blogi/blogi-2/blogi-miksi-jalkihuollon-tutkiminen-on-tarkeaa/>

Opinnäytteet

Jurvainen, Riikka (2023) Jälkihuollon sosiaalityöntekijöiden onnistumisen kokemuksia työssä. YAMK Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala. Savonia AMK.

Kemiläinen, Marjo (2023) ”Se itsesuojeluvaisto puuttu täysin”: päihteiden käytön ja ammattiavun muistellut merkitykset naiseksi kasvamisessa. YAMK Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala. Savonia AMK.

Lehtonen, Tanja (2023) ”Kun elämä suuntautuisi johonkin muihin asioihin kuin päihteisiin” Jälkihuoltoon oikeutettujen nuorten kyvykkyyksien tarkastelua sosiaalityön näkökulmasta. Sosiaalityön pro-gradu-tutkielma. Tampereen yliopisto.

Nikander-Peiponen, Henriikka (2023) Jälkihuollon saavutettavuus rikosseuraamusnuorten näkökulmasta. Nuorten sitoutuminen jälkihuoltoon ja ehdollisesti rangaistujen nuorten valvontaan. YAMK Sosiaalialan tutkinto-ohjelma. SAMK.

Niskanen, Miisa & Tikka, Janina (2023) Hyvää jälkihuoltoa: jälkihuollon tuki ja onnistuminen työntekijöiden näkökulmasta. AMK Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala. Savonia AMK.

Rankonen, Ronja, Suomalainen, Ida & Suominen, Nea (2023) Myönteinen tunnistaminen jälkihuollon työskentelyorientaationa – Muistilista myönteisestä tunnistamisesta jälkihuollon ammattilaisille – osana Hyvää jälkeä -hanketta. AMK Sosionomi. Turku AMK.

Tainio, Tiina (tulossa 2024) Nuorten sosiaaliset suhteet lastensuojelun sijaishuollosta jälkihuoltoon siirryttäessä. Sosiaalityön pro-gradu-tutkielma. Tampereen yliopisto.

Keskeiset puheenvuorot

Puheenvuorot tieteellisissä seminaareissa ja konferensseissa

Saara Saukkola & Riikka Korkiamäki: Jälkihuolto siirtymänä ja aikuistumisen tukena uudistuvassa palvelujärjestelmässä. Satahyvää -tutkimuspäivä, Pori 15.12.2021.

Saara Saukkola, Riikka Korkiamäki, Tarja Vierula & Nina Vanhatalo: Hyvää jälkeä - Jälkihuolto siirtymänä ja aikuistumisen tukena uudistuvassa palvelujärjestelmässä. Tiedetempaus, Porin yliopistokeskus 26.1.2022.

Johanna Moilanen & Riikka Korkiamäki & Tanja Hirschovits-Gerz: Itsenäistyvien nuorten jälkihuolto yhdenvertaisuuden edistäjänä uudistuvissa rakenteissa. Työryhmä Sosiaalityön tutkimuksen päivillä, online, 17–18.2.2022.

Saara Saukkola & Riikka Korkiamäki: Hyvää jälkeä - Jälkihuolto siirtymänä ja aikuistumisen tukena uudistuvassa palvelujärjestelmässä. Sosiaalityön tutkimuksen päivät, online, 17–18.2.2022.

Tarja Vierula & Saara Saukkola: Tunnustetuksi tuleminen lastensuojelun jälkihuollossa olevien nuorten näkökulmasta. Satahyvää-tutkimuspäivä, Pori 20.10.2022

Tarja Vierula & Nina Vanhatalo: Täysi-ikäistyvien nuorten lastensuojelun sijaishuollosta poistuminen lähtönä julkisesta kodista. Tiedetempaus, Porin yliopistokeskus 25.1.2023.

Tarja Vierula & Saara Saukkola: Tunnustava etnografia. Tunnustussuhdeteoriat osana lastensuojelun palveluihin oikeutettujen nuorten kanssa tuotettua etnografiaa. Sosiaalityön tutkimuksen päivät, Helsingin yliopisto 16.2.2023.

Riikka Korkiamäki: The differing processes of leaving care creating inequity for young people transitioning to adulthood. EUSARF-konferenssi, Brighton, UK, 15.9.2023.

Riikka Korkiamäki: Social Relations and Lived Solidarity Among Young Adults. ESA Midterm -konferenssi, Cagliari, IT, 22.9.2023.

Tarja Vierula & Saara Saukkola: Tunnustava etnografia jälkihuoltoon oikeutettujen nuorten kanssa toteutettuna. Satahyvää-tutkimuspäivä, Pori 30.10.2023.

Tarja Vierula: Pienet suhteet, aika ja myönteinen tunnistaminen lastensuojelun jälkihuoltotyössä. Tiedetempaus, Porin yliopistokeskus 24.1.2024.

Johanna Hedman & Riikka Korkiamäki: Social work pursuing solidarity for care-leavers. Tulossa FORSA 2024 -konferenssissa. Göteborg 17.-19.6.2024.

Riikka Korkiamäki & Hilde Marie Thrana & Hanne Warming: Recognition as emancipatory practice in social work with children and young people. Symposium FORSA 2024 -konferenssissa. Göteborg 17.-19.6.2024.

Puheenvuorot ammatilliselle yleisölle

Riikka Korkiamäki: Nuorilähtöinen kohtaaminen? Nuoret ja ammattilaiset toistensa tunnustajina. #Into2022 – Valtakunnalliset etsivän nuorisotyön päivät, Seinäjoki 6.4.2022.

Riikka Korkiamäki & Saara Saukkola: Nuorta tunnustava jälkihuoltotyö – myönteinen tunnistaminen kohtaamisen perustana. Seminaari ”Miten voisimme tukea paremmin nuoria? -

Teemoina kohtaaminen, osallisuus ja lastensuojelun jälkihuolto”, Tulevaisuuden SOTE-keskus Satasote -hanke ja Porin kaupungin jälkihuoltoyksikkö, Pori 3.5.2022.

Tarja Vierula: Jälkihuollon kehittämisen kohteet – Nostaja syksyn 2021 yhteistoiminnallisista työpajoista. Yhteiskehittämistyöpajasarjan jatkokeskustelutilaisuus Nuorisotalo Anniksella, Pori 10.5.2022.

Riikka Korkiamäki: Tiedontuotanto lapsuutta haavoittavissa olosuhteissa. Luento lastensuojelun sosiaalityön erikoissosiaalityöntekijä koulutuksessa, Tampere 9.2.2023.

Tuija Eronen, Johanna Hedman, Riikka Korkiamäki, Tuija Pakarinen, Auli Pohjolainen, Saara Saukkola, Elina Stenvall, Tarja Vierula: Tunnistettua tunnustusta jälkihuollossa -webinaari hankkeen tiedontuotantoon osallistuneille lastensuojelun ammattilaisille. Online, 26.5.2023.

Tuija Pakarinen & Auli Pohjolainen: Sijaisvanhemmat jälkihuoltonuoren aikuistumisen tukena. Jälkihuoltoa! -webinaari, Perhehoitoliitto. Online, 22.8.2023.

Riikka Korkiamäki: Vertaissuhteet opettajien ja oppilaiden tulkitsemana. THL Hyvinvointiareena 26.9.2023.

Riikka Korkiamäki: Hyvää jälkeä? Myönteisesti tunnistava jälkihuolto nuorten ja aikuisten kokemana. Valtakunnallinen jälkihuoltoseminaari, Helsinki 3.11.2023.

Muut puheenvuorot

Saara Saukkola: Hyvää jälkeä -hankkeen esittely THL/YEE-hankkeen opiskelijawebinaarissa 10.9.2021.

Tuija Pakarinen & Pirjo Turunen: Hyvää jälkeä -hankkeen esittely sosiaalialan opettajille ja opiskelijoille. RheinMain Hochschule, Wiesbaden, Saksa 7.11.2022.

Saara Saukkola: Nuoren tunnistava jälkihuolto. Savonia-ammattikorkeakoulu 17.11.2022.

Pirjo Turunen: Hyvää jälkeä -hankkeen esittely kasvatustieteellisen laitoksen opettajille. HNUE-yliopisto, Hanoi, Vietnam. 9.5.2023.

Tuija Pakarinen: Hyvää jälkeä -hankkeen esittely ja luentoalustus sosiaalialan opiskelijoille Children at Risk -koulutusohjelmassa. Absalon University college, Roskilde, Tanska 1.6.2023.

Riikka Korkiamäki: Hyvää jälkeä - Jälkihuolto siirtymänä ja aikuistumisen tukena uudistuvassa palvelujärjestelmässä. Puheenvuoro VTR-seminaarissa. STM 29.8.2023.

Saara Saukkola: Nuoren tarina - Jälkihuoltoon oikeutetun nuoren kirje. TiedeAreena-yleisötapahtuma, Pori 22.9.2023.

Johanna Hedman: Hankkeen alustavien tulosten esittely ja jälkihuollon ikärajan säilyttämisen puolesta kannanotto Eduskunnan pikkuparlamentissa. Pyydetty puheenvuoro Ei jälkihuollon ikärajan laskulle –seminaarissa, 25.9.2023.

Auli Pohjolainen, Tuija Pakarinen & Pirjo Turunen: Hyvää jälkeä -hankkeen esittely ja työpaja SOHASU-hankepäivässä. Savonia-ammattikorkeakoulu 24.10.2023.

Pirjo Turunen: Luento sosiaalialan opiskelijoille Hyvää jälkeä -hankkeesta. RheinMain Hochschule, Wiesbaden, Saksa, 9.11.2023.

Riikka Korkiamäki: Lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi lastensuojelulain sekä varhaiskasvatuslain 6 ja 60 §:n muuttamisesta. Eduskunnan sosiaali- ja terveystieteiden kuulemistilaisuus 10.11.2023.

Pirjo Turunen: Hyvää jälkeä -hankkeen esittely kasvatustieteellisen laitoksen opettajille. HNUE-yliopisto, Hanoi, Vietnam. 27.11.2023.

Tarja Vierula: Asiakas-työntekijäsuhteen rakentaminen lastensuojelun sosiaalityössä. Luento Lapset ja lastensuojelu –kurssilla, Tampereen yliopisto 23.1.2024.

Riikka Korkiamäki: Siirtymät sijaishuollosta kohti itsenäisempää elämää – sosiaalisten verkostojen näkökulma. Alustus Osallisuuden aika ry:n -dialogi-illassa 30.1.2024.

Lähteet

- Bakketeig, E., Boddy, J., Gundersen, T., Østergaard, J. & Hanrahan, F. (2020). Deconstructing doing well; what can we learn from care experienced young people in England, Denmark and Norway? *Children and Youth Services Review* 118. <<https://doi.org/10.1016/j.chilyouth.2020.105333>>
- Bingham, C. (2001). *Schools of Recognition Identity Politics and Classroom Practices*. Rowman & Littlefield.
- Boddy, J., Bakketeig, E. & Østergaard, J. (2020). Navigating precarious times? The experience of young adults who have been in care in Norway, Denmark and England. *Journal of Youth Studies* 23(3), 291–306.
- Boer, C. & Coady, N. (2006). Good helping relationships in child welfare: learning from stories of success. *Child and Family Social Work* 12(1), 32–42.
- Brady, E. & Gilligan, R. (2020). The Role of Agency in Shaping the Educational Journeys of Care-experienced Adults. *Children & Society*, 34(2), 121–135.
- Eronen, T. (2012). *Lastenkoti osana elämäntarinaa. Narratiivinen tutkimus lastenkodissa asuneiden kertomuksista*. Acta Universitatis Tamperensis 1713. Tampere: Tampere University Press.
- Eskola, J. (1997). Eläytymismenetelmä tiedonhankintamenetelmänä; lyhyt oppimäärä. Teoksessa J. Eskola (toim.), *Eläytymismenetelmäopas*, 5–39.
- Eskola, J., Karayilan, S., Kaski, T., Lehtola, T., Mäenpää, T., Nishimura-Sahi, O., Oede A-M., Rantanen, M., Saarinen, S., Toivikko, P., Valtonen, M. & Wallin, A. (2017). *Eläytymismenetelmä 2017: Ohjeita ja kokemuksia menetelmästä kiinnostuneille*. *Eläytymismenetelmä 2017: Perusteema ja 11 muunnelmaa*. 266–293.
- Heino, T. & Johnson, M. (2010). *Huostassa olleet lapset nuorina aikuisina*. Teoksessa U. Hämäläinen & O. Kangas (toim.) *Perhepiirissä*. Helsinki: Kela, 2010.
- Heino, T., & Pösö, T. (2003). Tilastot ja tarinat lastensuojelun tietolähteinä. *Yhteiskuntapolitiikka*, 68(6), 584–597.
- Hirschovits-Gerz, T., Weckroth, N. & Heino, T. (toim.) (2022). *Ikkuna aikuistumiseen. Selvitys lastensuojelun jälkihuollon ja ilman huoltajaa maahan alaikäisenä tulleiden nuorten tuesta ja palveluista*. THL. Raportti 2/2022. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus.
- Hirschovits-Gerz, T., Heino, T., Laine, T. & Weckroth, N. (toim.) (2023). *Kohti laadukasta aikuistumisen tukea. Yhdessä aikuisuuteen – Elämässä eteenpäin -hankkeen loppuraportti*. THL. Raportti 5/2023. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus.
- Honneth, A. (1995). *The Struggle for Recognition: The Moral Grammar of Social Conflicts*. Cambridge: Polity Press.

- Häkli, J., Korkiamäki, R., & Kallio, K. P. (2018). 'Positive recognition' as a preventive approach in child and youth welfare services. *International Journal of Social Pedagogy*, 7(5), 1–13.
- Höjer, I. & Sjöblom, Y. (2014). Voices of 65 Young People Leaving Care in Sweden: "There Is So Much I Need to Know!" *Australian Social Work* 67(1), 71–87.
- Kallio, K.P, Korkiamäki, R. & Häkli, J. (2015). Myönteinen tunnistaminen – näkökulma hyvinvoinnin edistämiseen ja syrjäytymisen ehkäisemiseen. Teoksessa J. Häkli, K.P. Kallio & R. Korkiamäki (toim.) Myönteinen tunnistaminen. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura. Verkkojulkaisu 90.
- Kaukko, M., Korkiamäki, R. & Kuusisto A-K. (2019). Normatiivisesta etiikasta elettyyn kohtaamiseen: tutkimuksellista hengailua yksin tulleiden maahanmuuttajanuorten kanssa. Teoksessa N. Rutanen & K. Vehkalahti (toim.) Tutkimuseettisistä sääntelystä elettyyn kohtaamiseen: Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka II. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, 86–102.
- Korkiamäki, R. & Gilligan, R. (2020). Responding to misrecognition – A study with unaccompanied asylum-seeking minors. *Children and Youth services Review* 119. <<https://doi.org/10.1016/j.chilyouth.2020.105687>>.
- Korkiamäki, R., Kallio, K.P. & Häkli, J. (2016). Tunnustaminen näkökulmana ja käytäntönä lapsi- ja nuorisotyössä. *Sosiaalipedagoginen aikakauskirja, vuosikirja 2016*, vol. 17, 9–34.
- Korkiamäki, R. (2013). Kaveria ei jätetä! Sosiaalinen pääoma nuorten vertaissuhteissa. Akateeminen väitöskirja. Tampere University Press ja Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, julkaisu 137.
- Laki lastensuojelulain muuttamisesta 542/2019. <<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2019/20190542>>. Katsottu 6.10.2022.
- Lastensuojelulaki 417/2007. <<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/2007417>>. Katsottu 6.10.2022.
- Munford, R. & Sanders, J. (2020). Shame and recognition: Social work practice with vulnerable young people. *Child & Family Social Work*, 25(1), 53–61.
- Organisation for Economic Cooperation and Development: OECD. (2022). *Assisting Care Leavers: Time for Action*.
- Paulsen, V., Höjer, I. & Melke, A. (2018). Editorial 'leaving care in the Nordic Countries'. *Nordic Social Work Research* 8 (1), 1–7.
- Paulsen, V. & Thomas, N. (2017). The transition to adulthood from care as a struggle for recognition. *Child and Family Social Work* 22, 1–8.
- Pekkarinen, E. (2015). Näkymättömiksi suojellut lapset. Teoksessa A. Häkkänen & M. Salasuo (toim.) *Salattu, hävetty, vaiettu. Miten tutkia piilossa olevia ilmiöitä*. Tampere: Vastapaino, 264–300.

Saari, J., Eskelinen, N. & Björklund, L. (2020). Raskas perintö – Ylisukupolvinen huono-osaisuus Suomessa. Helsinki: Gaudeamus.

Sirriyeh, A. & Ni Raghallaigh, M. (2018). Foster care, recognition and transitions to adulthood for unaccompanied asylum seeking young people in England and Ireland. *Children and Youth Services Review* Vol 92, September, 89–97.

Sosiaali- ja terveysministeriö (2019). Lastensuojelun jälkihuollon uudistamistyöryhmän loppuraportti (2019) Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2019:43. Helsinki: STM. <<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161637>>. Katsottu 31.1.2024.

Taylor, C. (1992). *Multiculturalism and the Politics of Recognition*. Princeton: Princeton University Press.

Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos (2023). Suomen virallinen tilasto: Lastensuojelutilasto 2022. Tilastoraportti SVT: 24/2023. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <<https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2023051544509>> Katsottu 29.1.2024.

Turtiainen, K., & Hiitola, J. (2019). Migrant parents talking back – Stigmatised identities and doing being ordinary. *Qualitative Social Work*, 18(6), 1051–1066.

Törrönen, M. & Munn-Giddings, C. (2018). Sijaishuollosta itsenäistyvien nuorten emotionaalinen kiintymys. Teoksessa M. Gissler, M. Kekkonen & P. Känkänen (toim.) *Nuoret palveluiden pauloissa. Nuorten elinolot -vuosikirja 2018*. Helsinki: THL, 147–157.

Wallin, A. & Koro-Ljungberg, M. & Eskola, J. (2019). The method of empathy based stories. *International Journal of Research and Method in Education* 42(5), 525–535.

Warming, H. (2015). The life of children in care in Denmark: A struggle over recognition. *Childhood*, 22(2), 248–262.

Yliruka, L., Kantoluoto, A., Heino, T., Laine, T. & Hipp, T. (toim.) (2020). Itsenäistymistä ja hyvinvointia tukeva jälkihuolto ja nuorten aikuisten sosiaalityön mallinnus Osana lastensuojelun VIP-nuoren palvelupolkua. THL. Työpäperi 32/2020.